

24881

ENCHIRIDION
CONTROVERSIARVM

SEV

INDEX ERRORVM

Ecclesiæ Romanæ, vnd
cum Antidoto.

Ex 4. Tomis disputationum ROB. BELG.
LARMINI, in gratiam studiosa m-
venientis excerptus.

Per CONRADVM VORSTIVM
S. Theol. D.

OXONIÆ,
Excudebat Iosephus Barnesius.
Ann. Dom. 1606.

GEORGII CASSANDRI (HOMI-
nis alioqui Pontificii) Confessio, in consultatione de
Religione ad Ferdinand. I. & Maximil. II.
Imperatores: in cap. de Ecclesia.

NON negarim, præcipuam causam huius cala-
mitatis & distractionis Ecclesiæ illis assignan-
dam, qui inani quodam fastu Ecclesiasticæ potesta-
tis inflati, rectè & modestè admonentes superbè &
fastidiosè cōtempserunt ac repulerunt. Quare nul-
lam firmam pacem sperandam puto, nisi ab iis initi-
um fiat, qui distractionis causam dederunt, h. e. nisi
iii qui Ecclesiasticæ gubernationi præfunt, de nimio
illo rigore aliquid remittant, & Ecclesiæ paci ali-
quid concedant, & multorum piorum votis & mo-
ritis obsequentes, manifestos abusus ad regu-
lam divinarum literarū & veteris Ec-
clesiæ, à qua deflexerunt,
corrigan, &c.

Ad

Ad studiosam juventutem

Præfatio.

ENCHIRIDION hoc potissimum vobis, ornatissimi juvenes, qui de controversijs istis in Illustri hoc Gymnasio publicas subinde eveneritis instituere soletis, conscriptissimus: & triplici quidem sicutum, ut superfluum in ihesibus hinc describenda laborem deinceps vobis adimeremus. ut brevem quandam synopsin totius Bellarminiani operis (quod non omnes sibi comparare, aut etiam si habeant satius uiliter legere possunt) sub aspectum vestrum secundum subiiceremus: tum denique, ut eadem opera, præseriōe et tyronibus & misus in hoc campo exercitatis, loca quædam apud Evangelicos & melioris nota auctores indicavimus: unde, velut è promptuarijs, Antidotum præsentaneum adversus errores Ecclesiæ Romanæ pectere, & simul argumenta ad disputandum, quoties usus postulaverit, depromere possetis.

Quòd si & alij hunc Indicem legere dignabun-
tur, non sine fructu id facturos speramus. Nam qui
parum in his questionibus versati sunt quorum nu-
merus semper fuit longè maximus. Ita tamen id boni
hinc consequentur, ut verum & germanum omnium
penè controversiarum, quibus Ecclesia Christi jadis
dudum agitatur, statim pleniū intelligant. Unde
porrò, si cognoscendæ veritatis cupidi fuerint, ad
diligenter in omnia inquitendum, & fundamenta
veriusque partis ad certissimam verbi divini & rec-
itationis normam seu regulam examinandum,
incitabuntur: & quod ista ratione pie quæsiverint,
DEO favente tandem invenient. Nos certè in o-

pusculo hoc concinnando, præter superiores illos, hunc etiam finem spectavimus: ecque in excerptis adversariorum erroribus, & antidoto apud nostros commonstrando, bona fide versati sumus, nihil verbis extenuantes, vel aggravantes: sed illuc quidem ipsas auctoris phrases, quoad commode fieri potuit ita retinuimus, ut sic ubi prolixiores vel obscuriores viderentur, sensum earum quam brevissime simul & clarissime exprimere studuerimus: hic verò non tam nostrum, quam aliorum judicium paucis indicavimus.

Porrò Methodum Bellarmiri meritò secuti sumus: qua, si hypotheses ipsius spectemus, satis etiam cōmoda est. Omnes enim controversias ad duos Symboli Apostoloris articulos, nonum scilicet & decimum, ipse revocat, itaque post explicatum generale procēdūm de Verbo D E I scripto & non scripto, statim de Christo, tanquam principali, de què Romano Pontifice, tanquā vicario Ecclesiæ capite, tomo priuno disputat. Deinde de ipsa Ecclesia tum in his terris militante, eiusq; membris triplicibus, tum laborante in purgatorio, tandem vero triumphante in cælis, tomo secundo tractat. Postea de Sacramentis tum in genere tum in specie tomo tertio differit, tanquam de iis rebus, quibus Sanctorum communio continetur. Denique tomo quarto de gratia D E I generis humano iam olim collata ejusque per peccatum amissione, & reparacione per Christum facta, h. e. de remissione peccatorum sat is ordinatè docet. Neque enim suâ laude adversarius hic fraudandus est, quam & alij ex nostris liberaliter citris fuerunt.

Cæterum non omnes adversæ partis errores ex
Bellarmino

Bellarmino huc congesimus; sed eos tantum, qui circa dogmata seu capita religionis proprie versantur. Infinitum enim foret, omnes Scripturarum corruptelas, & alia talia illorum errata indicare. Ex ijs autem, quæ nunc excerpimus, quæque sine dubio præcipua suut, omnes ij, qui oculos ad divinam veritatem cernendam aptos habent, quanta sit Ecclesia Romana, quantoque studio nobis fugienda, tura in doctrina, tum in ritibus impuritas, haud difficulter intelligent. Erat quidem animus initio, præcipuas utriusque partis probationes, quam paucissimis verbis comprehensas, adjicere: sed cum animadverterem, isto pacto Enchiridion hoc in magnum tandem volumen exiturum, abstinui: & satis habui, nondum Indicem ita consignare, ut collatio ab alijs facile institui posset. Itaque contentus fui, in singulis capitibus, quod extra controversiam apud Evangelicos esset, priuè in obus er p̄monere; deinde pontificios errores ordine recensere; denique scripta aliquot nostrorum hominum, in quibus illi satis superq; refutantur, indicare.

Neque verò in his auctoribus citandis superstitionis fuimus, h.e, nimis accuratam vel multitudinis & copiæ, vel temporis atque ordinis ipsorum rationem habuimus; sed qui primi, forte incidebant, aut familiarius noti nobis erāt, eos nominavimus. Illud tamen obseruandum non sine causa putavimus, ut publicas Ecclesiæ Confessiones scriptis aliorum priuatis anteferremus. Itaque semper Harmoniam Confessionum initio posuimus: quippe in qua nō tantum Augustana, sed & Helvetica, Gallica, Belgica, Anglia, Bohemica, & plures aliae Confessiones ita

conjunctæ, atque inter se collatæ extant, ut velerem
eà solâ Pontificij errores abundé refutari possint.
Hinc plerumque Confessionem Zanchij subjec-
mus, ut quæ & ipsa publico Ecclesiarum reformatio-
rum nomine ab auctore primùm conscripta fuerat.
Tum verò alios, ita ut dictum est, sine ordine certo
adducimus; longe plures interim (quod probè sci-
muimus) omittentes; vel quod eorum copia, dum hæc
scriberemus, ad manum non esset: vel quod eos stu-
diosa juventuti non ita familiares, uti alios, esse sci-
remus. Denique in hac etiam parte modus Encyclie
servandus erat.

Vos igitur, optimi juvenes, qui in spem Christian-
itatem Reipubl. nati, & haec tenus in bonis literis educa-
ti estis, hoc qualicunque labore nostro, vobis potis-
simum dicato, sic ut frui velitis, ut aliquando, cum
ad Ecclesiam Christi pascendam vocati fueritis, tū
in omnibus Christianæ doctrinæ partibus, tum no-
minarim (quia nostra hæc tempora sic postulare vi-
denter) in hisce materijs probè vertatos vos esse
scripti appareat. Valete. Scriptum ex munere nostro X.
Februar. anno 604.

Ex Tomo primo Bellarmini:
PARS PRIMA.

De Verbo DEI scripto, & non scripto; siue de S.
Scriptura, deq; Traditionibus: quæ pri-
ma est generalis controversia hujus
Tomi, 4. libris explicata.

XTR A controversiam apud Evange-
licos est, quidquid in his libris pro divina
auctoritate S. Scriptaræ, seu librorum
verè canonicorum, licet profonduum, quos
vocant, qualicunq; puritate, adversus
Libertinos aliosq; hereticos, imd nonnul-
los Pontificios, à Bellarmino differunt. Scùpula huc
ius generis ab illo hic traduntur, præ iis, quæ tam multæ
adversus indubia: atque Scriptura canonem, authenticam
editionem, versiones vernaculae, promiscuam lectionem,
item perspicuitatem, usum & necessitatem, legitimam in-
terpretationem, denig, sufficientiam & perfectionem &c.
admodum animosè dispusat. Sequitur igitur dogma er-
roris merito condemnamus.

Errores Pontificiorum de hoc capite.

1. S. Scriptura V. & N. T. tum demuni est verbum Dei & regu-
la fidei, si juxta sensum Ecclesiæ (puta Romanæ) intelligatur
lib. I. c. I.
2. Libri vero canonici in V. T. sunt: Tobias. Judith. Baruch,
Sapientia Ecclesiasticus, duo priores Macabæorum, & additi-
ones quædam ad Estheram, & Danielem: licet in Hebreo cano-
ne nunquam fuerint. Ibid. c. 7. & d.
3. Fontes Hebrei & Græci, eti si nunquam perierunt, nec pla-

siē depravati sunt (quod alij Pontificij magna ex parte affe-
runt) non tamen adeō puri atque incorrupti sunt, ut aliæ edi-
tiones ad illos exigere debeant. lib. 2. c. 2. & d.

4. Vulgata Latina verso in omnibus lectionibus & disputa-
tionibus pro authentica habēda est: ita ut nemini liceat ab ea
quamvis justissimæ causæ prætexi, provocare. Ibid. c. 10. & d.

5. Vernaculae Scripturarum versiones nec necessariæ, nec ad-
modum utiles, sed potius tæpe noxiæ sunt: & proinde earum lec-
tio nemini permittenda, nisi qui facultatem ab Episcopo im-
petaverit. c. 15.

6. Exd: in versiones in Ecclesia publicè usurpandæ non sūt,
cūn de precibus, cantionibus, alijsque id genus sacris officijs
agitur: quippe quæ tribus tantum principiis peragi debeant.

c. 16.

7. Scriptura nō ita p̄ spicua & intellectu facilis est, ut per
se absque Ecclesiæ auctoritate & explicatione, ad decidendas
fidei controversias sufficiat: sed adeō potius obscura est, etiam
in rebus scitu necessarijs, ut sine ductu & magisterio prædictæ
Ecclesiæ, etiam à fidelibus intelligi non possit. lib. 3. c. 1. & 2.

8. Non unus tantum, sed quadruplex est genuinus Scripturæ
sensus, nempe literalis, allegoricus, anagogicus, & tropologi-
cus: tametsi ex solo literali firmæ probatioues peti possunt. c. 3.

9. Supremus & infallibilis Scripturæ interpres, seu contro-
versiarum index, non est ipsa Scriptura, aut spiritus S. in ea
loquens: sed vel Ecclesia, vel concilium, vel denique Pontifex
Romanus, ex cathedra docens c. 4. & d.

10. Nec principibus secularibus, nec priuatis fidelibus, sed
solis Ecclesiasticis præsulibus, de fidei controversijs, juxta ver-
bum D E I ju hinc licet. c 9, & 10.

11. Fides nostra tum quoque nititur verbo D E I, non homi-
num, cūm nititur testimonio Ecclesiæ, vel concilij, vel Ponti-
ficis, sensum Scripturæ nobis explicantis quippe de quibus ex
Scripturis aperte constat, errare eos in fide nō posse Ibid. c. 10

12. Non omnia dogmati, ad fidem & vitam Christianam ne-
cessaria, in Scripturis continentur: sed multa etiam hujus ge-
neris ex Traditionibus non scriptis vel Apostolorum vel Ec-
clesia petenda sunt. lib. 4 c. 2. & 3. & d.

13. Scriptura sine traditioni us non admodum necessaria
est. Traditiones autem simpliciter necessariae sunt. Ibid. c. 4.

14. Apostoli & Prophetæ non diuino aliquo iusti, sed for-
tuitis

autis occasionibus ad hæc vel illa scribendum adducti sunt. I.
bid. c. 4. & d.

15. Proprius & præcipuus Scripturæ finis est, non ut sit regula fidei, sed tantum ut sit commenitorium quoddam. ytile ad conservandam doctrinam ex predicatione acceptam. ibid.
c. 12.

Antidotum,

Contra hos errores, quibus ipsa Religionis fundamenta labefactantur, plurima sunt ab Evangelicis conscripta.
Vide imprimis Harmoniam Confess. i, 17: & Confess. Zanchii c. 1, Item huius tractatum de S. Scriptura. Calvinum lib. 1, instit. c. 6 & d. & in Antidoto Concilii Triaceti.
*Petrum martyr. & Wolfgang. Muscul. in locis commun. iste de S. Scriptura, deque traditionibus, &c Chemnizium parte. I. Examiniis Conc. Trident. Ratione dum de S. Scriptura Sadeclam de Verbo Dei, & contra monachos Burdegalens. Kimedonicum de S. scriptura &c. Item quæ Dananus, Junius, Sibrandus, & alii ad hos Bellarm. libros annotarunt. Vide & Ursinum in tract. theolog. ab initio. Bullingerum in Decadibus part. I &c. Potissimum verò à spu-
tationes Withakeri de hoc arguento adversus Bellarmi-
num & Stapletonum, item Campianum, &c. solidè & pro-
lixè conscriptas: quæ vel sole cordatis hominibus suffici-
ent.*

II. PARS

De Persona & Officio Christi: quæ est altera hujus
Tomi controversia, 5. libris comprehensa.

QUAE CVNQVE ferè tribus prioribus libris
hic differuntur, de vera Christi divinitate, & per-
sonali distinctione à Patre & Spiritu S. Itemque de vera
eiusdem humanitate, & hypostatica diuinarum naturarum
unione, adversus veteres & novos Arianos, Marcionis-
tas, Nestorianos, Eutychianos, Vb. quittarios, Meponi-

et c. de iis, quantum ad rei summam attinet, Evangelici communiser assentiuntur: sicut ex auctoribus infra citandis apparet. Interim non omnes Bellarmini rationes apodicticas esse, morsu ab aliis annotatum est: praeferim quas ex Sybillis, & visionibus, & mundanis eveniis afferre solet. Non immensu etiam quedam eius axiomata in dubium vocari hic possent, cuiusmodi inter alia sunt: Filium DEI semper a Patre gigni. Dependens in divinis non esse. Duplicem his esse subsistentiam, absolutam & relativa, &c. Idem iudicandum esse de erroribus Agnoëtorum, Stancari, &c. de quibus lib. 4. & 5. inter alia dispusat. Sequentia verò dogmata nostri homines, ut erronea & absurdia, reiçere solent.

Errores Pontificis de h. loc.

1 Christus, licet juxta naturam divinam Deo Patri sit unus, sive candem numero essentiam cum Patre habeat ab aeterno, non recte tamen aucto*ris* appellari potest. Confer lib. 1. toto, & lib. 2. c. 19.

2 Idein Christus, secundum humanam naturam non quidem prorsus omni praesens est, vi unionis hypostaticæ & unctionis ad dextram Dei: multis tamen adeoque ferè infinitis simul locis adesse & protest & lolet, salvâ interim manente humanæ naturæ veritate. lib. 3. c. 11. & d. Confer. tom 3. controvers. 3. lib. 3.

3 Anima Christi, ab ipso conceptionis initio, prorsus omnissia fuit, nec quidquam unquam ignorauit, aut vere aliquid didicit, quod non ante perfectè sciueret. lib. 4. c. 1. & d.

4 Eadem Christi anima jam inde ab initio omnibus alijs spiritu S. donis ita repleta fuit, ut nulla unquam vera perturbation aut tristitia locum in ea habuerit Ibid. c. 2. & d.

5 Descensus Christi ad inferos, nec propriè pro morte aut sepultura ejus corporali; nec metaphorice pro extremis animi ipsius doloribus & angustijs, juxta Scripturæ phrasin accipi potest.

6 Inferni vocabulum semper in Scripturis significat locum subterraneum, a sepius chris omnino diversum: in quem & anima Christi vere & propriè loquendo descendit. c. 10. & d.

7. Animæ

7 Animæ piorum, ante Christi resurrectionem, omnes in limbo internali detentæ fuerunt: vnde eas demū anima Christi, postquam triduum cum ijs commixata est, liberavit. c. 11. & d.

8 Credendum est, animam Christi triduo illo, quo apud infertos versata est, etiam locum damnatorum & in bui puerorum peragrasse; sed neminem inde liberasse. c. 16.

9 Christus secundum viramque naturam quidem, ut principium agens; sed secundum humanam tantum, ut principium formale, mediator est inter Deum & homines. lib. 5. c. 1. & d.

10 Nec apud Patrem tantum propriè loquendo, sed apud totam Initiatem, h. e. apud ipsum quoq; mediatoris officio fungitur, placando scilicet & exorando ipsum. &c. c. 3. & d.

11 Neque nobis tantum remissionem peccatorum & salutē æternam, sed & sibi ipsi gloriam & exaltationem, propriè loquendo, obedientia sua promeruit. c. 9. & 10.

Antidotum.

Refutationem horum errorum vide in Harm. Confess. sect. 2. & 6. in Confess. Zanch. c. 2. 11. & 12. & in tract. de Incarnat. filij Dei. Siem vide Calvinum lib. 2. Institut. c. 12. & seqq. Bezanum in Confess. c. 3. & 7. siē in quest & resp. pars. 1. Bullingerum in Decadibus: Melanthonem Martirem, Musculum, &c. in locis communib. rit. de Deo, deque persona et officio Christi: Aretium in locis probb 1 et d. usque ad 11. Ursinum in explicat cateches. et in tractat. theologicis: Sadelecm de veritate humana natura in Christo, et contra Conf. Burdegalens Sobnium tomo 2. ad tit. supradictum, et passim alios. Porro contra dogma Ubiquitatis multa etiā locis citatis, præsertim apud Zanchium et Sobnium invenies; plura, si lubet, in scriptis encyclicis Bezae, Danai, Ursini, et aliorum inueniurus.

Illud obiter notetur, postremum errorem, si logomachia absit, et commoda explicatio adhibeatur, facile sanari posse, ut error esse desinat. Qua de re vide proœmium confess. Zanchij, et notas Franc. Innijadbung Ballarmini locum.

Summa

Summa est: Christum quasi sui ipsius oblitum, nobis setorem impendisse; et samē hoc ipsum agendo, obedientia sua praeium amplissimum à Deo obtinuisse.

211. Pars de Pontifice Romano, de que Antichristus quæ tertia est hujus Tomi controversia generalis, 5 item libris exposita. Cui accessit appendix de Translatione Imperii. 3. libris comprehensa.

TN his libris nihil ferè eruditur, quod apud Evangelicos in confessio sit, exceptis iis, que lib. 1. de prestantia monachia in genere, & que lib. 3. de quibusdam Antichristi notis, denique quæ lib. 3. adversus directum Pontificis Romanus dominium temporale disputatur. Reliqua igitur axiomata, que Bellarminus hic operose defendere conatur, nostri homines omnino perniciosos errores, & Antichristianas hereses esse statuant, nempe bac qua sequuntur.

Errores Pontificii de hoc loco.

2 Regimen Ecclesiæ militantis, etiam sine respectu supremi capituli nostri Christi, siue quoad externum hominum ministerium, omnino monarchicum esse oportet: non autem democraticum, nec aristocraticum lib. 1. c. 5. & d.

3 Apostolus Petrus ab ipso Christo constitutus est non modò collegij Apostolici princeps, sed etiam generalis vicarius, monarcha, seu caput secundarium et ministeriale totius Ecclesiæ in hac terra militantis Ibid. c. 10. & d.

3 Idem Apostolus complures annos Episcopus fuit Ecclesiæ Romanæ, atq; in hoc Episcopatu tandem Romæ mortuus est. Id quod non modò certum, sed & necessariò credendum est. lib. 2. c. 1. & d.

4 Pontifex Romanus est legitimus Apostoli Petri successor, in Episcopatu simul & Apostolatu: & proinde tam divino priuilegio institutionis, quam naturali successionis jure, est caput & monarcha totius Ecclesiæ militantis. c. 12. & d.

5 Idem

5 Idem Pontifex hoc jure suo nunquam excedit, nec doctrinam Christi & Apostolorum vel modo corruptit: ne dū ut Antichristus vñquā evaserit. lib. 3. c. 1. & d. s. rē per totum.

6 Antichristus ille magnus, quem S. I. ergē passim depingunt, nondum haecenū in mundo apparuit: eisī quidā ejus prodromi jam pridem venerunt, inter quos etiam Lutherani, h. e. Evangelici cōfessandi sunt c. 2. & d.

7 Prædictus Antichristius demum in ipso fine mundi adveniet, eritque homo singulāris (non ordo seu genus quoddam hominū) oriurus ex Iuda: is ē tribu Dan, & ab ijsdem pro Messia suscipiendus, qui & Hierosolymæ tribus cum dimidio annistarū regnabit, & Missam cum vniuersa religione Christiana abolebit, &c. Ibidem c. 3. & d. s. rē per totum.

8 Pontifex Romanus habet supremam & generalem potestatem in spiritualibus, h. e. rebus ad conscientiam & religionē spectantibus: vt pote summus omnium cōroversiarium **Judex & arbiter.** lib. 4. c. 1. & d. per totum.

9 Iudicium ejus de religione prorsus infallibile est, si modō non ut simplex dōctor, sed ut Pontifex & judex cum auctoritate sententiam dicat; & in quæstione juris, non autem facti veretur: licet interim quoad vitam scelestus & impius esse possit. Ibid. c. 2. & d.

10 Non modo Pontifex in fide errare non potest, sed neq; particularis Ecclesia Romana tota fieri apostatica: nēpe propter privilegium se dis Apostolicæ, quæ tamen inde fortassis auferri potest c. 4.

11 Piè creditur, Pontificem, ne quidem ut particularis persona est, hæreticum fieri posse: licet & rationes evidentes, & exempla plurima in contrarium afferri soleant. c. 6. & d.

12 Idem Pontifex habet & coactivam potestatem ferendi leges in conscientia obligantes, & eatum transgressores excommunicatione, interdicto, alijsq; pœnis canonicas multandas. c. 15. & d.

13 Solus Pontifex (vt olim Apostoli) jurisdictionem suā immediate habet ab ipso Christo: & reliqui verò Episcopi, quidquid potestatis habent, id totum à Pontifice capiunt. c. 22. & d.

14 Idem Pontifex habet summam potestatem in temporalibus, seu rebus politicis, non directe quidem (vt Canonistæ volunt) sed tamen indirecte & consequenter; nempe propter justam illam & necessariam subordinationem, qua temporalis potestas

potestas spirituali merito subjicitur.lib. 5.c. 1 & d.

15 Atq; ex hoc fundamento Pontifex jure potest leges etiam civiles condere, reges & principes arbitratu suo constitue-re aut deicere, regnq; hujus mundi transferre, prout Eccle-sie expedire putaverit: id quod etiam non semel ab ipso facili-ter effectum est. Ib. d. c. 6 & d.

16 Non modò licitum & honestum, verum etiam utile & quondammodò necessarium est, vt ijdem sint Episcopi & Prin-cipes seculares. c. 9. & 10.

17 Auctoritate solius Pontificis Imperium Romanū, & justè quidem, à Græcis ad Francos, deinde ab his ad Saxones trans-latum est: & postea 7. Electores ab eodem constituti: ac pro-inde Imperatores omnino vt Pontificis vasallos se gerere o-portet, nisi Imperium ad aliam gentem transferri velint. in Appendix totis 3. libris.

Antidotum.

Adversus has infasias & prorsus intolerabiles atque impudentes assertiones multa passim praetclare ab Evange-licis scriptis sunt. Inter quae vide suprimis Harmon. Conf. sect. 10. & 11. & 19. Conf. Zanchij c. 24. & 25. Tum qua Lutherus tom. 2. Lenensi, de Antichristo, & tom. 3. de po-zebatate Papæ, &c. item Bullingerus in decadibus, & in hos milij super Apocalypsin, &c. Calvinus lib. 4. Instit. c. 6. & d. Illyricus & alij in suis centurijs, &c. item qua Melanthon, Marthyr, Musculus, Aretinus, &c. in locis co-munitibus de regimine & ministris Ecclesiae, de q; primatu Romani Pontificis, & Antichristo. passim scripserunt: itē que Danaus, Iunius, Sibrandus, & alij ad hanc contro-versiam annotarunt. Vide etiam disputationes Sadecis contra Turrianum & Burdegalens. Sohnium tom. 1. in thesibus, & Beumlerum de Antichristo Romano. Vide præterea declamationē. Valla contra Donat. Const. Mago. & Brutum fulmen Holomanni, &c. item Marsilius Paravinum, & alios iuriis imperiorū assertores: denique Matthaeum Dresserum, & similes Historicos de transfor-matione Imperij, &c.

Ex Tomo secundo.

**I, P A R S, seu controversia prima generalis
de Concilijs & Ecclesijs, 4, libris tracta-
ta. De Concilijs eorumq; auctoritate.**

Extra controversiam apud nos sunt, quae generatim hio
de natura & varijs generibus; item de salubri aucto-
ritate, sive usu & necessitate conciliorum sic differuntur,
ut commode accipi possint, &c. Reliqua fere errorea &
falsa sunt, quae iam sequuntur.

Errores Pontificis. de hoc loco

- 1 Distinctio Conciliorum in approbata, reprobata mixta &
neutra, pender tota à judicio & nutu Romani Pontificis. lib. I.
c.4.&d.
- 2 Usus et necessitas conciliorum est, non modò heres &
schismata tollere, siue Ecclesiam reformatu, sed etiam de bellis
contra hostes Ecclesiæ gerendis, & ejusmodi rebus politicis
decernere Ibid. c.9.
- 3 Concilia generalia aliquo modo, particularia verò simili-
citer & absolute necessaria sunt ad iuendam Ecclesiæ salutem:
neutra tamen quidquam valent absque Pontifice, &c.c .10.
& d.
- 4 Potestas conuocandi concilia generalia penes solum Po-
tificem, ut particularia penes Episcopos est: non autem penes
Imperatorem, aut principes Christianos. c.12.
- 5 Suffragia decisiva in Concilijs habent soli Episcopi, item
Abbes & ordinum Generales reliqui verò Theologi tantu:
ut conciliarij habendi sunt. c.15 & e.
- 6 Laici in Concilijs nec judices esse possunt, nec cōsultores:
sed vel tesles ac defensores tantum, ut principes, vel famuli ac
ministri, ut privati fideles. Ibid.
- 7 Praes Conclij œcumenici esse debet, non Imperator,
aut princeps aliquis secularis, sed solus Pontifex, sive immedi-
atè per se, siue mediatè per suos legatos. c.19-20.
- 8 Concilia à Pontifice confirmata, licet particularia sint,
errare in decretis suis nō possunt. reliqua vel omnia possunt
licet

X Icet maximè œcuménica sint lib. 2. c. 2. & d.

9 Itaque in illis prioribus simpliciter Christianos omnes acquiescere oportet: nec cuiquam licet eorum decreta in dubium vocare, aut ad Scripturam examinare. c. 3. & 4.

10 Autem ritas Conciliorum non quidem absolute, sed tamē respectu nostri, et quoad sensum sive explicationem maiore est auctoritate S. Scriptui. c. 12.

11 Concilia nec supra Papam sunt, nec summam Ecclesie potestatem in se continent: sed contrá Pontifex absolu uter est supra quævis concilia, ut pote sumimus pastor, monarcha, caput, et denique sponsus totius Ecclesie, etiam in unum collecte. c. 13. & d.

12 Quare nec Papa seipsum coactiuæ Concilioium sententiae subjaceri potest, nedium ut invitus ei subjectus sit: quippe qui omnes judicare debet, ipse à nemine, præterquā solo Deo, judicandus. c. 18 & 19.

De Ecclesia eiusque Notis,

Q UAES sequentibus 2. libris de hoc argumento dif- putantur, omnia ferè falsa et heretica sunt, ijs tan- sum exceptis, quæ lib. 3. de quibusdam, qui ad Ecclesiam vel pertinent vel non pertinent; item ijs quæ lib. 4. ds non nullis Ecclesia notis ita dicuntur, ut satius commodè de pro fessione orthodoxæ doctrinæ, sive de legitimo Verbo & Sacra- mentorum ministerio explicari possint. Hac autem subiecta axiomata erroris mercio damnantur

Errores Pontific. in hoc capite.

1 Ecclesia est cœtus eorum tantum, qui eandem fidem profi- tentur, eademque sacramenta usurpant, sub regimine unius Pontificis Romani. lib. 3. c. 2. & d.

2 Non pertinent ad Ecclesiam, quicunque nondum baptizati sunt, item catechumeni, et quovis modo excommunicati; licet interim verâ fide prædicti sint, et salutem etiam æternam vna cum alijs consequantur. c. 3. & d.

3 Contrà ad Ecclesiam Christi propriè dictam reuera perti- nent etiam reprobi, occulti infideles, & magni scu manifesta- rii peccatores: dummodò fidem suprà-dictâ ratione profitea- tur. c. 7. & d.

4 Multi vera Christi membra esse possunt et solent, qui ras- men

men viua membra non sunt, h.e. qui spiritu ejus planè carent.

Ibid.

5. Vera & catholica Christi Ecclesia semper in hoc mundo visibilis seu conspicua est, & quidem in se & sua natura siue essentia, c. 12. & d.

6. Externa hæc seu visibilis Ecclesia per seūd durare debet, nec unquam permittit obscurari, vel à professione veræ fidei declarare potest. c. 13. & d.

7. Eadem hæc Ecclesia in nullo religionis capite errare unquam potest, ut pote columna & firmamentum veritatis c. 14. & d.

8. Professio sanæ doctrinæ & legitimus sacramentorum usus non sunt propriæ notæ visibilis illius Ecclesiae, cui fideles adiungere se debent: ut pote Ecclesia ipsa obscuriores, & hereticis communis, &c. lib. 4. c. 2.

9. Veræ & propriæ notæ catholicæ Ecclesiae sunt appellatio catholicæ, antiquitas, perpetuitas, amplitudo, continua Episcoporum successio, consensio in eadem doctriina, item temporalis felicitas, & similes aliae c. 3. & d.

10. In Ecclesia Romana nulla unquam facta est doctrinæ mutationis: nec mutationis istius auctor, tempus, locus, aliaeque circumstantiae demonstrari possunt. c. 4. & d.

11. In eadem Ecclesia Romana, et quidem sola, reperitur etiam nunc unitas in vera fide, consensus orthodoxus cum antiqua Ecclesia, sanctitas et efficacia tum doctrinæ tum unitæ, item donum miraculorum, lumen prophetarum, &c. c. 9. & d.

12. Ecclesiae Evangelicorum omnes et heretici et schismatici sunt, nec quicquam in ijs salutem æternam adipisci potest: quum nullæ ex supradictis notis vere ijs convenient. Passim totidem.

Antidotum.

Errores de Conciliis refutatos invenies in Harm. Confess. sect. XI. & IO. & II. item in tractatibus Lutheri de Conciliis & Ecclesia, tomo 2. & 4. lenensi; apud Calvin. lib. de Institut. c. 9. & d. apud Melanchti. Martyrem. Nascutum, Aretium, &c. in locis communis, in primis vero apud Bullingerum in libris 2. de Conciliis, ubi argumentum hoc difusum est absolute tractatur. Vide et Wubakerum de Conciliis, & que Danach, Junius, & alij contra Bellarm. inveni-

bis scripsent.

Errores autem de Ecclesia plurimi ex nostris confitae-
runt. Vide praefer Harm. confes. locis citatis, etiam Conf.
Zanchij. c. 23. & d. Calvin. lib. 4. Inst. c. 1. & d. item Me-
lanth. Martym. Musulum. Aretium. & alios locorum
communium Scriptores tis. de Ecclesia. Nominatim vide
Sadoclem contra Arturum & Poswanenses, item Mor-
nam, Wishakerum. Rainoldum, Sutlivium, &c. qui ex
professo contra Pontificios de Ecclesia eiusq; motu & pro-
prietatibus, & quidem accuratè scripserunt.

II. PARS, seu secunda generalis controversia,
de triplicibus Ecclesiæ militantis membris,
3. libris comprehensa.

De Clericis, seu ministris Ecclesiæ:

Extra controversiam hic sunt, qua de usu & necessitate
sacri ministerij, deg. nonnullis ministrorum orationi-
bus, item honestis alimentis seu stipendijs, & qualicunque
eorum immunitate differuntur. Sequentia vero dogmata
inter errores Antichristianos merito numerantur.

Errores Pontifici in hoc capite.

1. Soli Ecclesiæ ministri, et quidem propriè loquendo, sunt
Clerus ille, h.e. fors et hereditas Domini, cuius in Scriptura
passim fit mentio. lib. 1. c. 1.

2. Ius eligendis eis vocandi ministros, non etiam ad Ecclesiæ
seu populum fidem, neque ad magistratum politicum; sed ad
solos episcopos, et potissimum ad Pontificem pertinet. c. 2. et d.

3. Quod populus aliquando ius eligendi habuit, id ex con-
suetudine et concessione Pontificis, nullo autem iure diuino
factum est c. 7.

4. Pontifex non eo modo quo alii Episcopi, sed per Cardi-
nales E.R. aut his fortè non existentibus, per Clerum Roma-
num & vicinos episcopos eligendus est c. 9. 10.

5. Ordines ministrorum qui sacri & perpetui habentur, sep-
tem sunt verè inter se distincti: nempe Ostiarij, Lectores, Exor-
cistæ,

eistè, Acoluthi, Diaconi, Subdiaconi, & Sacerdotes, c. 11. & d.

6 Episcopi jure divino superiores sunt Presbyteris, h.e. Pastoribus, quoad potestatē ordinis simul & jurisdictionis, c. 14. 15

7 Celibatus perpetuus, ex instituto Apostolorum, omnibus verbi ministris necessariō servandus est: quippe quorum iunctio cum vsu conjugij planè pugnat, siue ante, siue post ordinationem id contrahant, c. 18. & d.

8 Digam illi, qui successiū duas vel plures uxores habuerint, eodem Apostolico jure ab Ecclesiasticis officijs arcendi sunt c. 23. & d.

9 Clerici non tantum in Ecclesiasticis, sed etiam in civilibus causis, à judicijs & subjectione politici magistratus excepti sunt: idque non humano tantum, sed & divino & naturali jure, c. 28 & d.

10 Non tantum personæ illorum, sed & bona omnia à tributis alijsque oneribus secularibus, eodem illo jure, immunita sunt: immò magistratus nihil planè juris in ipsos eorumque bona obtinet, vt quilegitimus eorum magistratus censori non possit, c. 29. & d.

De Monachis, eorumque Votis:

Hic ferè nihil est, quod probare possumus: nisi quod ipsam per se vitam solitariam, seu monasticon (s' absit opinio religionis seu cultus, item superstitionis votorum. &c. adhinc autem cause aliqua probabiles, Christianis non indignae) simpliciter improbare nec possumus, nec solentur: siue quis in hoc statu mere contemplativam, sine actionem, siue denique mixtam quandam vitā sequatur. Similiter cùm de votis in genere præsertim moralibus agitur, aliquem certè eorum usum salutarem, etiam in NT agnoscimus; seruatis tamē conditionibus, qua seruanda sunt. Abusum verdiū monastices, tum votorum monasticorum optimo iure reprehendimus, qui sanè multipliciter est in Ecclesia Romana. Hec igitur que sequuntur, axioꝝ data, merito inter absurdos errores deputamus.

Errores Pontificij in hoc capite

1 Monachatus est status religiosus, seu perfectionis Evangelicæ, in quo quicunque degunt, iij & salutem æternam faciunt sibi meieri, & pro alijs opera supererogationis, h. e. indebita quidem, sed Deo per quam grata & accepta, eoque etiam imprimis satisfactoria præstare possunt lib. 2. c. 2. & 6. & d.

2 Origo illius status antiquissima est; & non ad fortuitum casum, vel errorem aliquem; sed ad ipsos Apostolos, & Ioh. Baptizantem; immò ad Eliam, & Elizæum, item Rechabitas, et Nazareos, denique ad Enosum referenda est: quippe à quibus nostri monachi re ipsa nihil differunt. ibid. c. 5.

3 Fundamentū status monastici, sunt consilia evangelica, à preceptis Christi verò diversa, immò longè ijs excellētiora: ut quorum observatio ad salutem quidem necessaria non sit, maiorem tamen et Deum promerendi, et pro alijs satisfaciendi vim, quam observatio mandatorum Dei, habeat: Ibid. c. 7 & d.

4 Vota istorum conciliorum non modò Christianis bene conveniunt, sed et singulariter Deo grata sunt, ut pote pars excellētior diuini cultus: eoque studiose & fiscienda, & implēdas ut consiliorum præstatio tantò plus apud Deum mereatur, tantoque maiorem etiam pro alijs satisfaciendi vim habeat. Ibid. c. 14. & d.

5 Inter alia consilia evangelica est voluntaria paupertas, siue bonorum omnium secularium abjectio: cuius votum à quicunque suscepit, Deo valde placet, adeoque vim habet merendi et satisfaciendi, uti jam diximus. Estque hoc primū ex votis monasticis, quibus essentia religionis continetur. Ibid. c. 20.

6 Alterum esse entiale monachorum votum est obedientiæ regularis, per quam proprio sensu renunciantes, simplicit et suis præpositis juxta regulas sui quisque ordinis obtemperant. Atque hoc etiam votum Deo per gratiam, immò et meritorium aequalifactorum est. c. 21.

7 Tertium hujus generis, et quidem imprimis excellens votum, est perpetuæ continentiae seu cælibatus: quod etiam quicunque voluerit, re ipsa implere potest. quum continentia illa specialis, quæ conjugio simpliciter advertatur, sicutem media-
to in arbitrio nostro posita sit, & c. c. 22. & d.

8 Votum perpetui cælibatus olim a Maria virgine multisque alijs tum viris, utrū feminis, solenniter nuncupatum, et re ipsa quoque implatum est; idque ad regnum Dei tanto facilius præmerendum. Ibidem.

¶ Non

9 Non adulti tantum; sed et pueri et puellæ, modò rationis vsum habeant, etiam invitis parentibus, prædicta, vota monastica suscipere, et monasterium ingredi possunt. c. 35. 36.

10 Similiter omnes conjuges, ante consummatum matrimonium quidem, in vita etiam parte altera; post verò ex mutuo consensu conjugium dissoluere, et monachatum suscipere possunt. Ibid c. 37. 38.

11 Eremitarum siue anachoretarum (qui cœnobitis opponuntur) assidua solitudo, vita austeras, et exercitia in specie stultæ, exemplo Baptiste, Eliæ, Elixi, et aliorum Sanctorum, nō tantum licita; sed et admodum laudabilia censeri debet. c. 39.

12 Habitus et tonsura monachorum, cujuscunque ordinis sint, mysterijs suis non carent: quippe quæ pœnitentiali ipsorum professioni benè conveniunt, et proinde etiam exemplis Sanctorum modò dictis merito defenduntur. c. 40.

13 Monachi tum cœnobite, tum eremitæ, licet nullo in Ecclesia aut Schola ministerio tangentes, ad laborem manuum minimè obligantur: sed vel ex proprijs bonis in commune collatis; vel ex oblatis aliorum donarijs; vel denique ex mendicacione (exemplo scilicet Christi et Apostolorū) vivere possunt. c. 42. & d.

De Laicis, siue Magistratu politico.

EXTRA controversiam apud evangelicos sunt, que bona viuis libri parte aduersus Anabaptistas, & alios promagistratu politico, eisq[ue] iure et officio, satis bene disseruntur. Nam omnino agnoscimus, etiam Christianis esse Magistratum gerere; et potestatem banc à Deo ordinatam, et generi humano salutarem esse. Item faciemur impio etiam magistratu in rebus licitis obtemperandum; neque illum proper impietatem iure suo privandum esse. Quod utinam Aduersaris quoque re ipsa agnoscere!

Ahæc, potestatem illius in ferendis legisbus, et exercendis iudicis, cum publicis, cum priuatis, illibatum relinquimus et Christianis etiā judicialiter causas suas agere licet escamus: praeterea, ius gladii Magistrati nō eripimus; nec iusta

X & necessaria bella temere damnamus. Deniq; sacrorum
inspectionem, seu curam religionis externam eidem con-
cedimus, & moderatam iustamq; verorum hereticorum
coercitionem non improbamus, &c. Sunt tamen alia qua-
dam hic non minimi momenti, in quibus ab Averjario
differimus, nempe hac, qua sequuntur.

Errores Pontificij in hoc capite.

- 1 Leges omnes à politico magistratu latet, siue ad causas ci-
viles, aut criminales, siue ad bellum aut militiam pertineant,
&c, non minùs, quam ipsius Dei leges, vnuinquemq; fidelem
in conscientia sua obligant. lib. 3. c. 1 i. & d.
- 2 Ad politicum magistratum pertinet tanum defensio reli-
gionis, non autem cognitio, & judicium: h.e. tenetui magistra-
tus in causa religionis id exequi, quod Ecclesiastici decreve-
rint, siue rem intelligat, siue non. Ibid. c. 17. & 18.
- 3 Non licet ulli magistrati vel principi conscientiae liberta-
tem, seu pacem religionis subditis suis concedere: sed vnam tā-
tum Religionem (puta antiquam, siue recepiam) sive ma-
vi de-
fendere tenetur Ibid, c 18.
- 4 Catholicci cum hereticis (i. Pontificij cum Evangelicis)
nullo modo conciliari possunt; eoque pacificatio inter eos per
magistratum vel quenvis alium, querenda seu procuranda nō
est. c. 19.
- 5 Libri hereticorum emnes, sine delectu per magistratum,
etiam invitis eripiendi, penitusque abolendi, & igne creman-
di sunt. c. 21. 22.
- 6 Heretici ab Ecclesia (nempe Romana) damnati, non mo-
do pecuniarijs, sed & corporalib. pœnis, adeoque supplicio
mortis per magistratum militandi sunt. c. 21. 22.

Antidotum.

Contra errores de Clericis, siue Ecclesia ministris via-
de Harmon. Confess. sett. 11. & 18. Confess. Zanchii. c. 25
Lutherum de castiv. Babylon. & de ministris constituend.
ad Senat. Pragens. &c. Bucerum de regno Christi. I. &
de vera animarum natura. Calvin. l. 4. Inst. c. 3. & d. Me-
lanthi.

Lanth. Musculum, Martyrem, Aretium, &c. in locis communibus. sive de Verbi ministris, eorumque gradibus, officiis & vocatione, deque coniugio sacerdotum, &c. Bulling. in decadibus. Item Chemnit. par. 3. examinis conc. Trident. Bezan in Confess. cap. 5. & 7. et in lib. de polygamia, &c. Sadelem de legitima ministrorum vocatione, & contra Burdegal &c. Vide etiam contraria de hoc argumento scripta Bezae et Saraviae, praesertim quo ad diuersos ministrorum ordines.

Contra errores de Monachis et eorum votis, vide predictam Harmon. sect. 18. Luth. de votis monast. tom. I & 2. Calv. l. 4. Inst. c. 1 3. Bulling. in decad. part. 3. McLanlh. Musculum, Aretium in loc. commun. sive de Votis ac Monachis, deque operibus Supererogationis, &c. et imprimis Petrum Martyrem de Votis contra Smidatum; item commentatores in Matr. 19. & 1, Cor. 7. & 1. Tim. 5, praesertim Bucerum et Martyrem. Vide etiam Illyricum & alios in centuriis Magdeburgicis, et Polydor. Virgil. de origine et progressu Monachorum.

Contra errores de magistratu, vide Har. conf. sect. 19, Confess. Zanchii c. 26. Bulling. in decad. par. 2. sum Luth. in assert. articul. item loc. com. McLanlh. Martyris, Musculi, Aretij, sive de magistratu, deque hereticis, &c. Item Gal. lib 4, Inst. c. 20, Confer, etiam tract. Calv. et Beze de puniend. heret. cum libro Brenij de pena Anabaptistorum.

De Ecclesia laborante in Purgatorio, quæ est 3. generalis controversia hujus To- mi, 2. libris tradita.

In his libris nihil ferè sani reperiatur, quod ab Evangelio
cū tanquam confessum admittatur: tantum si ea excus-
pias, quæ li. 1. de oratione promortuis, quā Deo simpliciter
espī commendantur, et plena felicitas iis optatur: item quæ

lib. 2, sub finem de honesta corporum sepultura, in genere gradus sur. quaque eodem libro de statu mortuorum intermedio, Scriptura satis consentienter docentur, quod videlicet anima fidelium separata nec mereri, nec demereri possint, deque salute sua certae sunt, &c. que quidem ipsam Purgatorii doctrinam non parum labefactant. Ceterum bac sequentia pronuntiata, ut planè noxia, superstitionis et heretica omnino damnamus.

Errores Pon:ificii ac purgatorio

1. Scriptura V.N. Testamenti passim docet, omnesque homines semper hactenus crediderunt, esse carcerem quendam apud inferos in quo animæ plororumque fidelium post hanc vitam ad tempus igne quodam infernali excruciantur, ac purgentur qui propterea ignis purgatorius dicatur. lib. I c. 2. & d. scilicet per totum.

2. Fundamentum eius in S. literis explicatum, est necessitas nostræ propriæ satisfactionis pro peccatis venialibus aut pœnis temporalibus, post remissionem culpam manentibus, Ibid. c. 7.

3. Adcō verò ad salutem necessaria est hujus purgatorij fiducia, ut qui eam reijsit, ob idipsum æternam morte peritius sit. Ibid. c. 11..

4. Animæ laborantes in purgatorio nec mereri, nec demeriri, nec quidquam adeo operari, sed tamen divinæ justitiae satisfactione possunt. & præterea de salute sua certæ sunt, & fidem spem, charitatem, & reliqua ad meritum requisita habent, &c. lib. 2. c. 2. & d.

5. Lotus Purgatorij est subterraneus, vide licet infra utrumque in inferni limbum, proxime supra Gehennam situs. Atque hunc situm intei hæc. 4. animarum receptacula requirit distinctio quadruplicis pœnæ apud inferos luendæ. lib. c. 6.

6. Animæ istæ nonnunquam è Purgatorio, ad tempus emituntur & postquam in terris aliquam du apparuerint, rursus eodem se conseruent: id quod alijs animabus in inferno, & limbo puerorum degentibus nunquam conceditur. Ibid. c. 7.

7. Non durabit usus Purgatorij post resurrectionem mortuorum, licet multorum animæ paulò ante illuc ingressæ, longiorum

ores

orem purgationem meritæ sint, & indulgentiaz ijs ad mules annorum millia sepe concedantur. c. 10.

8 Ignis Purgatorij verè corporalis est, & tamen in animas efficaciter agit, e jusque cruciatus omnes hujus virtæ pœnas longè superat: quem etiam à Diabolis subministrari credibile est. Ib. c. 11. & d.

9 Suffragia viuorum, h. e. preces, luctus, jejunia, eleemosynæ, Missæ, &c. animabus illic degentibus plurimum prosunt, itemque indulgentiaz Papales: ac proinde officia hæc omnia mortuis diligentur impendenda sunt. ibid. c. 15 & d.

10 Sepultura corporum est opus non modò benum, sed & meritorium: eaque fieri non debet nisi in locis ab episcopo consecratis, adhibiti hymnis, cereis, titulis, & sacrificiis anniversarijs, &c. ibidem, c. 19.

Antidotum.

Vide contra hos errores Harm. Confess. sect. 16. Conf. Zanch. c. 25. et 28. & de Nas. Dei lib. 4. c. 4. item Lutberi disput. cum Eccio de indulgentiis et purgatorio tom. I. Melanch. Martyrem, Muscul. in loc. com. sit. de statu animarum post mortem, deque purgatorio, et oratione pro mortuis; Aretium problem. 129 et d. item Chemnitium pars. 3. examin. Calv. lib. 3. Inst. c. 5. Bezan in Conf. c. 7. Sadelem de vera peccatorum remissione. et contra Burdeg. imprimis vero Matth. Sutlinium de purgatorio aduersus Bellarmimum. &c.

IV. PARS.

De Ecclesia triumphante, sive de cultu Sanctiorum reliquiarum, imaginum, &c. quæ I V. est generalis controversia huius tomij, 3. libris pertractata.

Extracontroversiam hic sunt, quecumq; Bellarmine in his libris de beata fidelium quiete, & legitima veneratione: item de indifferencia, deq; politico & historico

X **I**magineum usus deniq; de vera templorum, & dierum festorum sanctificatione disserit. Neq; enim Sanctio in Christo mortuis suam qualemcumq; fælicitatem detrahimus: nec legitimum cultum, qui in prædicatione & imitatione ipsorum præcipue consistit, ijs denegamus: nec omnem pietatuarum vel imaginum usum damnamus: nec Templa Christianorum honestè habenda, & dies festos ad publicū Deiculum religiose observandos esse, inficiamur, &c. sed idolatriam tantum & superstitionem multiplicem, quam Pontificij in istarum rerum usu exercent, meritò damnamus. Talia autem sunt hac sequentia illorum axiomata.

1 Sancti mortui nō modò beata quiete apud DEVUM fruuntur, sed etiam adeò perfectam gloriā, & felicitatem possident, ut meritò iuxta. seos appellari, & coronas, seu præmia promissa jam planè obtinuisse dici possint. lib. I. c. 2. & d.

2 Canonizatio Sanctorum, h.e. publica sanctitatis & glorie ipsorum commendatio, per quam publici honores & cultus ijs decernuntur, jure optimo ab Ecclesia vel Pontifice fieri solet: quos etiam hac in re minimè errare, omnino credendum est. Ibid. c. 7. & d.

3 Sancti non canonizati justè quidem à nobis coli, h.e. adorari atq; invocari possunt; sed privatim tantum, non autē publicè. c. 10.

4 Sancti mortui, præsertim canonizati (vti & coelestes Angeli) non humano vel civili tantum, sed & divino seu religioso cultu nobis adorandi sunt: minore tamen, quam quo DEVS ipse adoratur, h.e. cultu dulixe, vel etiam hyperdulixe, non auctoratricē. Atq; hic cultus nullo modo idololatricus est c. 11. & d.

5 Idem Sancti, licet à nobis longissimè absentes, in necessitatibus etiam nostris suppliciter invocandi sunt: non quidem ut primarij beneficiorum auctores, sed ut impetratores eorum & advocati nostri secundarij apud DEVUM. Ibid. c. 15.

6 Idem Sancti non tantum in genere pro Dei gloria & salute Ecclesiæ, sed etiam in specie, pro his vel illis necessitatibus, horum vel illorum amicorum suorum, sollicitè DEVUM orant. Idque ipsorum, quam nobis cum h.e. cum sanctis viventibus habent, communio requirit. c. 18.

5 Idem

7 Idem Sancti & preces nostras, vbi cunq; locorum fusas, exaudiunt, & res sive actiones & passiones nostras distinctè & particulatim perspectas habent: ut qui omnia vel in Dei facie videant, vel ex relatione Angelorum, vel alia simili patefactione divina percipient, &c. c. 20.

8 Invocatio Sanctorum mortuorum propriam Dei & Christi Mediatoris gloriam minimè lœdit: quum nec diuinæ proprietates illis tribuat: nec redēptionis, sed tantum intercessōnis mediatores eos constituant. Ibidem.

9 Invocatio hæc Sanctorum non modò licita, sed et valde utilis, adeoq; necessaria nobis est: quum Deus ad illorum intercessionem særè nos exaudiat, vel aliqua ratione nobis opem ferat, quos alioqui rejecturus esset. Ibidem.

10 Rectè & sapienter fit, quod diversa beneficia à diversis Sanctis petuntur, & varia rerum humanarum, (puta artium, officiorum, morborum, &c.) procuratio inter eos diuiditur. Ibidem.

De Reliquijs, Imaginib⁹, &c.

1 Reliquiæ Sanctorum (puta Ossa, cineres, vestes, &c.) in sacris locis diligenter asservandæ, preciosis thecis includendæ, denique religiosè ab omnibus colendæ sunt; ut poterit tempora, vel instrumenta Spiritus S: lib. 2. c. 2. & d.

2 Etsi reliquiae non prorsus eodem adorationis genere, quo spiritus sanctorum; majore tamen quam humano & civili cultu, adorandæ sunt: puta religiosa supplicatione, oculacione, circumgestatione, suffitu seu thurificatione, luminum accensione, &c. Ibid. c. 4.

3 Imagines rerum verarum, licet etiam religiosè colantur, non tamen idola, vix etiam simulachra dici possunt: cum idolum rei fictæ similitudo sit; simulachrum vero à simulando nomen habeat. c. 5.

4 Non tantum creaturarum, sed ipsius etiam veri DEI, & S. Trinitatis imagines ac statuas efformare licitum est; nec usquam in verbo DEI prohibitum, c. 8.

5 Imagines tum DEI, tum creaturarum rectè in templis aliquisq; locis publicis collocantur, non modò ad ornatum, & usum historicum: sed etiam religionis, & cultus causâ c. 9 & 10.

6 Eadem imagines tum DEI, tum Angelorum & hominum Sanctorum, propriè & per se, non autem tantum respectu pro-

8 typi, colendae sunt, & quidem cultu religioso supra dicto: quo et populus DEI in V. T. eas affectit. c. 12. & d.

7 Imagines DEI & Christi etiam cultu meis divino seu latraria afficienda, h. e. eadem cultus genere, quo exemplaria ipsa Iesu prototypa, adoranda sunt: non tamen proprie & directe, sed analogice et reductivè. c. 20. et d.

8 Verum crucis dominiæ lignum, cui Christus ipse aliquando affixus, sanctitatem singularem contulit, & quod olim ab Helena mirabiliter inventum fuit, ejusq; frustula quælibet planè religioso & plusquam civili cultu adoranda sunt. c. 26. 27.

9 Imagines ejusdem crucis, sive pictæ, siue sculptæ, &c. passim in templis, alijsque locis publicis erigendas, et suppliciter ipsæ quoque colendas sunt. c. 28.

10 Signum crucis Dominicae sepius religionis causâ in fronte vel pectori formandum est; quippe quod vim spiritualē habet contra demones, et quidem ex opere operato simul et operantia. c. 29.

De Templo & Festis.

1 Templa Christianorum tribus partibus, ad modum templi Salomonis, omnino constare, earumq; intimam, quam Chorū vocant, non nisi ad orientem spectare oportet: quod etiam ostantes necessariò convertere se debent. l. 3. c. 4.

2 Usus seu finis templorum est, non tantum ad conciones habendas, et sacramenta ministranda, &c. sed etiam ad Christū ipsū sacrificandū. et Sanctorū reliquias aſſervandū, &c. c. 4.

3 Templorum consecratio, sive ad sacrum usum dedicatio, omnino fieri debet per variasunctiones, aspersiones, signationes, characteres, aliosq; ritus mirificos, in V. T. bona ex parte visitatos. c. 5.

4 In templis solennes benedictiones, sive exorcizationes aquæ, salis, cinerum palmarum, & aliarum rerum fieri non modo recte possunt, sed etiam omnino debent. c. 7.

5 Nulla supersticio est, sed opus planè pium et Deo gratum, religionis seu cultus ijs præstandi causâ, ad varia Sanctorū loca peregrinari, h. e. in quibus eorum reliquiae aſſervantur. c. 8.

6 Recte etiā in necessitatibus nostris, vel alijs de causis, singularia vota Sanctis mortuis nuncupamus: ut quæ ad DEI gloriam faciant, adeoq; reipsa in Deum terminentur. c. 9.

7 Festi dies verè & per se alijs diebus sanctiores sunt: diei unius discrimen non minus præcisè et necessariò in N. quam

In V.T. observandū est: et Apostolus nō nisi iudaicū discrimen dierum in N. Testamento sublatum esse docet. c. 10.

8 Nō tanū dīes dominicus, sed dīa Pascha, Pentecoste, Nativitatis Domini, aliaq; id genus festa ab Apostolis certō instituta sunt, eōq; necessariō et præcisē nobis celebranda. c. 11. et d.

9 Omnia nefas est, Christianos velle suum Pascha, more Iudæorū, 14 Luna celebrare: & qui olim id fecerunt, meritō ob hanc solam causam hæretici judicati sunt. c. 12.

10 Festa et vigilię etiam in honorē h.c. ad cultū religiosum Sanctorum celebrari & possunt, et debent. c. 13.

Antidotum.

Contra errores de canonizatione, adoratione & invocatione Sanctorū, vide Harm. Confess. sect. 2. & 15. Confess. Zancb. c. 22. & c. Chemniti part. 3. Exam. Calvin. lib. 2. Inst. c. 20. Bezan in Confess. c. 7. &c. Melanch. Martigrem, Musculum, Aretium, &c. in locis communibus, ita, de Precautione, deq; culin & invocatione DEI, item Angelorum & hominum, &c. Bulling. de orig. errorum lib. 1. & in decadibus: Rainoldum de Idololatria Romane Ecclesie lib. 1. Ursinum in explicat. catechet. & Vol. tractat. theolog. ad 1. & 3. Decalogi præceptum. Item Tossanum contra Arturum Sadeleum contra Burdegal. Sobnium tom. 3. ad Psal. 65, &c.

Errores de cultu reliquiarum, imaginum, &c. refutatos habes in Harm. Confess. loco citato, item apud Chemnit. part. 3. Exam. Calvin. lib. 1. Inst. c. 11. item in Inventario reliquiarum. Vide & Rainold. de Idololatria Romane Ecclesie lib. 2. item Melanch. Martigrem, Musculum, Aretium, Bullingerum locis citatis, & quorunque ferè in Decalogum scripsisse ad 1. & 2. præceptum.

Contra errores de Templis & Festis vide Har. Conf. sect. 15. & 16. Conf. Zanc. c. 25. Buc. de regno Christi. l. 1. c. 10, et d. et lib. 2. c. 10, et 11. et Chemn. par. q. Exam. Bull.

In decadib. par. 3. Martyrem, & Musculum in locis com-
munib. ad 4. praeceperunt Decalogi. Aretium probl. 56. &
78. & d. Vide etiam Polyd. Virgil. & Hospinianum de
origine & progressu templorum & festorum, &c.

Ex Tomo tertio.

I. PAR.

De Sacramentis in genere: quæ prima est gene-
ralis controversia huius Tomi, 2.
libros continens.

IN confesso apud Evangelicos sunt, quæ Bellarminus hic
lib. I. generatim contra Sacramentorum contemptores,
item quæ de libertate in usurpando vocabulo Sacramento,
de q̄ nonnullis ad ipsius Sacramenti essentiam requisitis;
deniq; de quibusdam illius causis, satis commode differit.
Etenim & nostri Sacra menta divinitus instituta reve-
nenter suscipiunt, & signa divina erga nos gratia, non quia
dem inania, sed efficacia, & suo modo exhibativa, esse ag-
noscunt: quorum legitimus usus minime negligendus sit,
&c. In secundo autem libro nihil fere traditur, quod nostre
simpliciter admittant: nisi quid in genere salutarem Sa-
cramentorum effectum esse agnoscant, & discrimen ali-
quod inter V. & N.T. signa constituant: item, quod pre
diversa vocabuli acceptione, vel plura, vel pauciora N.T.
Sacramenta quidam ex ipsis enumerant: deniq; quid ad-
aphoros quosdam ritus in illorum administratione adhi-
beri, vel omitti posse censem, prout loci vel temporis, aut
alia id genus circumstantie postulaverint: Reliqua igitur
dogmata inter errores depellant, videlicet hac, quæ se-
quuntur.

Errores Pontificij in hoc loco.

Sacramenta N.T. non modò signa et sigilla; sed etiam caue-

Se per se efficientes sunt gratiæ justificantis; siue, gratiâ hanc non modò significant et obsignant; sed etiam re ipsa in se continent, & hominibus verè conferunt. lib. i. cap. 9. et d.

2 Finis eorum nequam est, promissiones DEI nobis obsignare, vel fidem nostram aut in nobis confirmare, aut apud alios testamat reddere: sed sanctificationem illam modò dictâ nobis re ipsa conferre Ibid. c. 14. 15.

3 Constant autem ex rebus siue elementis externis, tanquam materia; & verbis consecratorijs certis, ac determinatis (quæ verbo concionali opponuntur) tanquam forma. c. 18. & d.

4 Sacra menta omnia ad salutem Ecclesiæ præcile necessaria sunt: quædam omnibus omnino et simpliciter; quædam aliquibus tantum & certo quodam respectu. c. 22.

5 Ad essentiam siue integratatem eorum requiritur ministri, non quidein fides et probitas, sed tamen intentio faciendi, id quod Ecclesia facit. c. 26. 27.

6 Effectus, seu virtus eorum propria est, conferre gratiam justificantem, h. e. sanctitatem et justitiam, ex opere operato, h. c. vi externæ et sacramentalis actionis: et quidem omnibus non ponentibus obicem peccati mortalis, licet alioqui vera fide et pietate vacuis, item furiosis, insaniis, dormientibus, &c. lib. 2. c. 3. et d.

7 Differentia Sacramentorum V. et N. T. in eo consistit, quod illa gratiam justificantem tantum adumbrabant; haec vero eandem re ipsa in se continent, et sua quadam vi alijs immEDIATE communicant: vel, quod illa tantum umbras et figuræ; haec vero ipsum corpus bonorum spiritualium realiter in se habet. Ibid. c. 13. et d.

8 Quædam N. T. Sacra menta aliam præterea vim in se continent, videlicet imprimendi nobis qualitatem quandam singularem, Christo nos conformantem, seu characterem, ut vocant, indelebilem, propter quem etiam ipsa nunquam iterari solent ut sunt Baptismus, Confirmatio, & Ordinatio Ibid. c. 18. & d.

9 In N. T. septem sunt Sacra menta propriæ sic dictæ: videlicet præter tria illa jam modò dicta, Eucharistia, Pœnitentia, extrema Unctio, & Matrimonium. Ibid. c. 24. & d.

10 Ceremoniæ receptæ, quæ cum alias, cum potissimum in Sacra mentis adhibentur, (quarum alias in vestitu & ornatu, alias in actione & gestu, &c. consistunt) sine gravi peccato omitti

X
non possunt, quum habeant vim etiam spiritualem, et sunt pars
divini cultus, adeoque meritoriae quas etiam Ecclesia suo jure
instituere potest. Ibid. c. 30, & d.

Antidotum.

Vide contra hos errores Harmon. Conf. sect. I 2, c. 17.
Confess. Zanchij c. 14. Luiherum de captivitate Babyloni-
aca. Zuvingolum de vera et falsa Religione, et in Confess.
ad Carolum V. Bucerum in censura ordinat. Anglicana,
c. 2, & d. Chemnitiumpart. 2. examin. concil. Tridentini;
Calvinum lib. 4. Institut. c. 14, & 17, & 19. Valentini. He-
lopœum de Sacramentis in genere. Melanobi. Martyrs
Muscul. Aretium, &c. in locis communib. tit. de Sacra-
mentis, vel signis sacramentalibus in genere. Vide etiam
Confess. Beza cap. 4 & 7, & part. 2. quest. & respons. Itē
Bulling. in decadib. Ursinum in explicat. catechet. & vo-
lum. I tractat. theologic. Saeculum contra Burdegalensem
&c.

II. PARS.

De Baptismo, & Confirmatione quæ est altera his-
ius Tomi controversia generalis, 2, item
libros continens.

EXTRA controversiam apud nos sunt non pauci,
que duob. hisce libris explicantur: prælia que lib. 1, de di-
vina Baptismi institutione, de que eius materia, & fulmen-
tivis: nem que pro rebaptismo aduersus Anabaptis-
tas generatum afferuntur. De fide autem infantium non in-
dem nostris omnibus sentiuntur: nisi quod plerique estimant fin-
dem ipsi iure denegant. Similiter in confessio apud nos satis
sunt, quæ lib. 2 de manum impositione, per quam oīm
Apostoli credentibus visibilia Spiritus sancti dona confe-
rebat; quæque in confirmandis catechumenis nunc quo-
que

que (nisi aliud obstat) indifferenter adhiberi potest, ita differuntur, ut ad commodum servari possint: prout vel ad Confirmationem illam Apostolicā, quae progressu temporis unā cum donis illis visibilibus cessavit; vel ad exomologationem & receptionem catechumenorum referantur, &c. Hec vero dogmata, quae subiiciuntur, Evangelici pro erroreis, & absurdis merito habent.

Errores Pontificiorum de Baptismo.

- 1 A deessentiam Baptismi præcisè requiritur solennis formula verborum de S. Trinitate, quæ in trina unctione vel aspersione adhiberi solet, tāquam forma ejus essential s.l. I. c. 3.
- 2 Baptismus præcisè & simpliciter ad salutē necessarius est, adeò ut pueris non baptizatis omnino eterna morte pereundū sit: in qua tamen pœnam domini tantum, non etiam sensus experiuntur. Ibidem c. 4.
- 3 Martyrium & perfecta pœnitentia Baptismo prorsus equipollent, atque inde baptismus sanguinis, & flaminis appellantur: cōque etiam merito suo, imo & vi operis operati justificant. c. 6.
- 4 In casu necessitatis non tantum laicis & sc̄minis Christianis, sed & paganis aliisque infidelibus baptizare permisum est, dummodo formulam verborum teneant. c. 7.
- 5 Infantes ad Baptismum oblati partim actu credunt fide aliena, h.e. Ecclesie, & susceptorum, partim habitum fideli in ipso baptismi actu revera adipiscuntur. c. 10. & d.
- 6 Effectus Baptismi primarius est omne peccatum vi operis operati ita prorsus abolere, ut quæ reliqua manet in fidelibus prava concupiscentia peccatum verum censeri non debeat. c. 12. & d.
- 7 Qui post acceptum baptismum mortaliter peccant, ijs memoria illius nihil prodest, sed eis habent secunda quadam salutis tabula, videlicet ejusmodi pœnitentia, qua pro peccatis suis ipsi sati faciant. c. 18.
- 8 Differentia baptismi Ioannis, & Apostoli û hæc est quod ille nec sacramentum verè sunt, nec eandem vim & efficaciam, quam iste, in peccatis delendis habuit. c. 20. & d.

9 Inter alias p̄dōbaptismi ceremonias, utiliter, imo necessariò adhibentur exorcismus, scrutinium, tal, spūium, candida vestis, cerei ardentes, &c. quippe quæ omnia ab Apostolis instituta fuerunt c. 24. & d.

Errores de confirmatione.

10 Confirmatio baptizatorum est verum, et propriè dictum N.T. sacramentum, ab ipsis Apostolis (ut in actis eorum uidere est) s̄p̄ius administratum. lib. 2. c. 2. & d.

11 Materia ejus est chrisma ex oleo, & balsamo mixum, et solenniter ab Episcopo consecratum. Forma vero est in verbis solennibus, quæ inunctione et signatione peragenda adhibetur c. 8. & d.

12 Effectus ejus est, tum copiosa spiritus suppeditatio contra tentationes Diaboli major etiam quam quæ in baptismo confertur: unius character indelebilis suprà-dictus. c. 11.

13 Minister ejus legitimus est solus Episcopus, aut ejus loco suffraganeus, seu vicarius. non autem quilibet pastor, aut presbyter. c. 12.

Antidotum.

Contra errores de Baptismo vide Harm. conf. sect. 13. Conf. Zanchii. c. 15. Lutherum de captiv. Babylon. Bucerum de ordinatione Ecclesie Anglicane: Calvin. lib. 4. Institut. c. 15 & 16. Chemnit. pars. 2. examin. Melanthe. Martyr. Muscul. Aretium in locis commun. tit. de Baptismo, et P̄dōbaptismo, Item Bezam in Confess. c. 4. & 7. et in quast. et resp. pars. 2. Et Valentin. Hallopœu de Sacramentis in specie. Denique epistolas non paucas Occolampadij, et Zwingli lib. 2. epist.

De confirmatione autem vide Harm. predictam sect. 15. Lutherum, & Bucerum locis citatis. Calvin. lib. 4. Institut. c. 19. Chemnit. loco citato. Aretium problem. 65: & 70. Bezam in Confess. c. 7. & c. Item Mareyrem, Musculum, et alios locorum communium Scriptores locis citatis: denique interpres in cap. 8. & 19. Actorum Apostolicorum.

III. PARS.

De Eucharistia, & sacrificio Missæ: quæ tertia
est hujus Tomi controversia generalis,
6. libris exposita.

PAUCASanè sunt in his libris à Bellarmino tradita,
qua Evangelici communiter admittantur: videlicet ea
tantum, qua generaliter passim, et velut obiter attingun-
tur de divina S. Cœni institutione; item de vera eius ma-
teria, et usu salutari; de que commemoratione, et repre-
sentatione sacrificii Christi, que in ipsa fiat, &c. Omnes enim
agnoscimus, hoc sacramentum, ad mortem Domini solen-
tiam in Ecclesia commemorandam, à Christo institutum
esse. Nec de externa forma seu qualitate panis et vini
(dummodo ipsa vera sint) nimis curiosè laboramus. Item
non nisi ab iis, qui se ipsum explorant, et mysterium huius
ritus intelligunt, dignè cœnam hanc celebrari faciemur.
Denique de vera præstantia et dignitate, item fructu et
efficacia huius sacramenti (si tamen legitime usurpetur)
nihil quidquam detractū volumus, &c. Interim dolemus,
ad多 multis magnisque erroribus et abusibus hunc sacra-
mentum ab Antichristo conspurcatum iam olim fuisse, ut ne
nunc quidem omnes Evangelici veram, et plenam illius in-
telligentiam adipisci possint: siquidem non pauci inter eos
cordoralem Christi præsentiam in ipso pane et vino, et con-
sequenter oralem eius perceptionem, que etiam ab impijs,
et incredulis verè fiat, nimis perinaciter hucusque de-
fendunt; eo que nomine alios diuersi sentientes exigitat et
pro fratribus agnoscere recusant, &c. Quanquam multi
etiam inter illos satis moderate reperiuntur: Et nobis in fa-
bis esse debet, omnes omnino Evangelicos (excepta corpora-
lis præstis)

presentia quæstione) in omnibus Pontificiorum erroribus, qui statim de hoc sacramento subiiciuntur, planè damnandis consentire, tanquam ijs, qui cum ipsa Christi institutione, cumque multis fidei articulis, et generale Sacramentorum omnium natura manifeste pugnant.

Errores Pontificiorum de Eucharistia.

1 Corpus & sanguis Domini verè & substantialiter adsum in sacramento Eucharistie, ita videlicet, ut sub ipsis speciebus panis & vini, realiter & corporaliter contineantur. l. 1. c. 2. & d.

2 Christus in concione illa, quam habuit Ioannis 6. non nisi de Eucharistia, deque sacramentali manducatione corporis & potionis sanguinis sui perpetuò differit. Ibid. c. 5. 6. 7.

3 Verba institutionis Coenæ Dominicæ juxta ^{in libro} h.e. propriè vti sonant, non autem figuratè, seu per tropum intelligenda sunt: idque ex omnibus circumstantijs institutionis evidenter apparer. Ibid. c. 9. 10 11.

4 Verum & substantiale Christi corpus ab omnibus communicantibus, quantumvis impijs & incredulis, verè & oraliter manducatur: licet isti reatu inde sibi contrahant. Ibid. c. 12. 13.

5 Tota Christi Ecclesia jam inde à temporibus Apostolorū corporalem hanc Christi præsentiam, et oralem ejus perceptionem in hoc sacramento constanter credidit: non obstantibus ijs Patribus, qui panem & vinum figuræ, signa, symbola, & antitypa corporis et sanguinis Christi vocarunt; et multa alia id genus pro diuersa sententia tradiderunt. lib. 2. per totum.

6 Non est absurdum, ne dum DÉO impossibile, aut contradictorium, vnum numero corpus pluribus, in modo penè infinitis simul locis, verè & substantialiter adesse, item verè & substantialiter in loco aliquo adesse, absque vlla tamen loci occupatione. lib. 3. c. 1. & d.

7 Et nobis admodum vtile, et Christo dignum, atque honorificum est, ipsum sub elementis hujus mundi contineri, & corporaliter nobiscum vni. seu substantiæ nostræ re ipsa permisceri. Ibidem. c. 8. & d.

8 Panis & vinum in Eucharistia, vi verborum consecrationis in ipsum corpus & sanguinem Domini verè transubstantiantur; accidentibus tantum remanentibus, & quidem sine proprio subjecto. Atque hæc sola est vera ratio præsentiaz Christi corporis.

corporalis in hoc sacramento. Ibid. c. 11. & d.

9 Eucharistia etiam extra vsum siue communionem, quamdiu scilicet durat ipse species, verum manet sacramentum: & proinde recte in pixide vel ciborio conservatur, & absentibus vel ægrotis siue publicè siue priuatim deferuntur. lib. 4. c. 1. & d.

10 Ad essentiam sive propriam materiam hujus sacramenti omnino requiritur panis azymus, & vinum aquâ temperatum: præsertim quum Christus utrumque ipse usurpaverit. c. 7. & d.

11 Consecratio eucharistiæ præcisè fieri debet solis illis quinque verbis, quæ Christus usurpauit: quippe quæ formam eius essentialē constituunt, quæque vim signa ipsa transsubstantiandi in se continent. Ibid. c. 12. & d.

12 Effectus Eucharistiæ proprius est, internæ charitatis & diuinæ gratiæ augmentum communicantibus conferre, & quidem vi operis operati. c. 17.

13 Effectum hunc iij soli percipere possunt, qui sacerdoti antea peccata sua confessi, et ab eo priuatim absoluti fuerint. Atque haec sola est legitima nostri probatio, siue ad dignam communionem præparatio. Ibid. c. 18. & 19.

14 Communio sub utraque specie, laicis non modo non necessaria, sed & illicita iam censenda est; postquam scilicet Ecclesia, grauibus de causis, vnam tantum panis speciem istis sufficeret debere decrevit. Ibid. c. 20. & d.

15 Totus Christus, per naturalem concomitantiam, non minus sub una, quam sub utraque specie continetur; nec minus tota huius Sacramenti essentia, totaque utilitas in una, quam in utraque specie percipitur. c. 21. & d.

16 Denique Sacramentum hoc, vbi cunque conspicitur, religiosè venerandum, h.e. diuino cultu afficiendum est, tum in templis, tum in publicis priuatisque processionibus: quum re vera sit ipse Christus filius DEI viuentis. Ibid. c. 29. 30.

Errores de Sacrificio Missæ.

1 In Missa peragitur verum, externum, et reale sacrificium, quo Christus ipse in sua persona, per sacerdotem seu ministrum DEO patri pro peccatis nostris vere & propriè, sed tamen incruento modo offertur, h.e. sistitur et præsentatur, immo sub speciebus panis & vini immolatur. lib. 5. c. 5. & d.

2 Hoc ipsum Sacramentum est unica, aut saltem præcipua ratio ob quam Christus sacerdos N.T. unicus & eternus, secundum ordinem

X ordinem Melchisedeci, in Scripturis appellatur, licet Apostolus hanc rationem Hebr 7. non attigerit. Ibid. cap. 6.

3 Idem hoc sacrificium in agno paschali, alijsque V.T. vicimis jam olim præfiguratum, et passim à Prophetis, præsertim à Malachia, clare prædictum fuit. Ibid. c. 7. & d.

4 Christus ipse omnium primus in institutione S. Coenæ idem hoc sacrificium Deo Patris suo obtulit, idque deinceps à ministris Ecclesiæ offerri præcepit: prout etiam Apostoli in Actis et alibi id obculisse dicuntur Ibid. c. 12. & d.

5 Sacrificium Missæ multos habet effectus salutares; et partim quidem est propitiatorium, quatenus per id peccata nostra quotidie expiantur: partim impenitentiarum, quatenus ejus vi beneficia omnis generis tum corporalia, tum spiritualia à Deo consequimur. lib. 6 c. 1. & d.

6 Prodest hoc sacrificium omnibus generatim hominibus, uon modo viuentibus, sed et defunctis in purgatorio degentibus: præsertim si pro ijs nominatim offeratur, h.c. pecuniâ speciatim pro ijs redimatur, siccq; ijs applicetur. Ibid. c. 6. & d.

7 Missa etiam rectè pro Sanctis mortuis, licet in cœlo jam regnantibus, celebratur: nempe ut tantò promptior et efficacior sit eorum pro nobis apud Deum intercessio: quum nos alioqui nihil ipsis conferre possimus. Ibid. c. 8.

8 Privatæ vel solitariæ Missæ h.e. in quibus fideles non communicant, non tantum verbo Dei consentaneæ, sed et respetu ministri, itemque fructus, siue effectus, qui ad omnes redit, verè publicæ dicendæ sunt. cap. 9. 10.

9 Nec necessarium, nec utile, sed potius indecorum et noxiū est, Missam vernaculo sermone celebrari; aut omnia clara voce in ea pronunciari. c. 11. 12.

10 Ceremoniæ in Missa adhiberi solitæ (quarum bona pars è sacrificijs Leviticis desumpta est,) item preces totius canonis, quem sic vocant, validè pīx, graves, et mysterijs magnis referuntur; nec quicquam in ijs jure cui pari potest: licet alij multa in ijs absurdā et alij stata, quædam etiam impia et blasphemæ contineri afferant. c. 13. & d.

Antidotum.

Contra errores de Eucharistia vide Harmo. conf. sect.

14. Confess. Zanchii, c. 16. Luth. de captiv. Babylon. Zwing, in Conf. ad Carol. V. & de vera & falsa Religione
Clement.

24881

33

Chemnit. part. 2. Exam. Calv. lib. 4. Inst. c. 17. item contra Westphal. & Hesbusium; vide Melancthi. Martyrem Aretium, Musculum. &c. in locis de Cœna Domini, Bulling. in dec adib. et potissimum lib. 2. de origine errorum. ite Bezan in conf. c. 4. & 7. & part. 2. quest. et resp. Valens. Hellope. de Sacram. in specie. Ursinum in expl. catech. et volum. 1. et. 2. tractat. theolog. Sadeelem de sacramentali et spirituali mandatione. Crellum contra Grego. de Van leus. Philip. Marnix. contra Baium. Pezelium in tractat. de Cœna Domini, &c. Et speciatim de sententia Patrum usde Oecolampadij librum ad Melancthe. et Pet. Maryrem contra Gardiner. Item Boxhornium de Eucharistia et Phillip. Moornicum de eadem. &c.

Contra Missam, vide tum hos ipsos authores locis modicatis: tum nominarim Oecolamp. contra Pelargum, lib. 2. epistol. Calvinum lib. 4. Inst. c. 18. et contra Interim adulterogermanum, &c. Bulling. de orig. errorum lib. 2. Sadeelem de unico Christi sacrificio, et contra Burdegan lenf. Sobnium tom. 3. ad Psalm 66. Item Luther, tom. 2. de abroganda Missa primaria, et passim alios.

I V. P A R S:

De Poenitentia, quæ quartæ est generalis controversia hujus Tomi. 4 libris exposita. Cui accessit appendix de Indulgentijs, 2. libris comprehensa,

De Poenitentia, eiusque partibus.

QUAE in his libris de vera et salutari pœnitentia seu conversione ad Deum, eiusque veris partibus, veroque usu & necessitate à Bellarmino passim et sparsim disputantur; ea nostri homines minimè repudiant: ut qui pœnitentiam suo loco & ipsi commendare atque urgere

C 4

juleans,

X
soleant: & non modò seriam cordis contritionem, sed et in-
genuam oris confessionem cum apud Deum, sum apud ho-
mines, quorum id interest; denique usus totius ementati-
onem exigant. In oculum de ecclesiastica pœnitentia eorum
qui abstensi vel excommunicati fuerunt, agitur, tū & pub-
licam coram Ecclesia confessionem, modo et operis satisfac-
tionem ab ijs requirere solent. Unde etiam, quid de absolu-
tione ministrorum, siue privata siue publica, siue ordinaria
siue extraordinaria, nostri sentiant, facile quilibet intelli-
gere potest. Interim sequentia haec dogmata, ut falsa et
erronea, quedam etiam prorsus Antichristiana, merito
venientia.

Errores Pontificis de Pœnitentia.

1. Pœnitentia est sacramentum N.T propriè dictum, funda-
tum in potestate clavium, quæ non nisi post Christi resurrec-
tionem ministris Ecclesiæ data est. lib. I c. 8. & d.
2. Partes ejus esentiales sunt tum actiones pœnitentis, tan-
quam materia; tum absolutio sacerdotis seu ministri tanquam
forma. Ibid 15.16.
3. Partes autem materiales sunt. Contritio cordis, confessio
oris, & satisfactio operis: non autem vel mortificatio carnis, et
vivificatio spiritus; vel contritio, fides, & noua obedientia, &c.
Ibid c. 17, & d.

De Contritione.

4. Contritionis ea quantitas siue accuratio esse debet, ut si
non intensiè et extensiè, saltem appretiatiè peccatis ipsis
æqui polleat. lib 2. c 10. & d.
5. Contritio est causa remissionis peccatorum non modò
verè et per se sufficiens, sed etiam verè meritoria, saltem ex cō-
gruo. Ibid c. 12.
6. Perfecta contritio tum demum affert remissionem pecca-
torum, si votum adsit suiciendæ absolutionis sacerdotalis;
alioqui praestare id non potest. Ibid c. 13. & d.
7. Imperfecta contritio, sive attritio, que ex me è, scilicet pœn-
timore oritur, accedente praedicta absolutione, hominem
verè

24881

35

verè justificat, atque ex attrito perfectè contritum facit.e.
17. 18.

De Confessione

8 Priuata siue auriculāris Confessio, qua peccata omnia, cū suis circumstantijs distincte, particulatim, & clanculum sacerdoti exponuntur, in N. T. omnino necessaria est ad obtainendā remissionem peccatorum.lib.3 c.1.& d.

9 Absque hac enim fieri nequit, ut ministri Ecclesiæ potestate clavum sibi divinitus attributa legitimè vtantur, h.e. quenquam, qui post baptismum in peccatum mortale lapsus fit, ritè et utiliter absoluant. ibid. c.2.& d.

10 Ministri Ecclesiæ non tantum publici testes et præcones gratiæ et iræ divinæ; sed etiam veri spirituales arbitri et judices à Christo constituti sunt: ita ut non modò pœnitentes à peccatis absolutos nomine Christi declarare; sed et ipsi eos pro sua potestate absoluere et possint et debeant: alioqui nihilo excellentiores alijs fidelibus hac in parte futuri. Ibidem.

11 Auricularis confessio omnino est juris diuini; quippe que in V.T. quidem multis modis præfigurata, in N. autem perfectè instituta, et ab eo tempore fidelibus semper usitata fuit, licet plerique Canonistæ, et quidam etiam Scholastici Dd hīc acriter reclamat. c.3.& d.

De Satisfactione.

12 Satisfactio vera et propriè dicta necessariò prestanda est iustitiæ diuinæ ab ijs omnibus, qui plenam peccatorum venia, h.e. culpe simul et pœnæ, adipisci volunt. lib.4.c.1.& d.

13 Deus enim, eis pœnitentibus omnem culpam & pœnam æternam gratis in Christo condonat: temporalem tamen pœnam non nisi accepta ab ijs verâ satisfactione, remittere solet, aut etiam potest. Ibid. c.2. & d.

14 Temporalis iste reatus compensari seu redimi potest operibus quibusdam labo: iosis & penalibus, siue sponte nostra suscepitis, siue à sacerdote impositis, ut sunt jejunium, elemosyna, precatio. &c c.4 & d.

15 Opera hæc tum quatenus debita, tum præcipue quatenus indebita sunt, siquidem ad DEVM placandum a nobis suscipiuntur, ac præstantur, veram pro peccatis apud DEVM satisfaciendi uitatem in se continent. c.6.

16. Et

16 Et licet hæc satisfactio non proficiatur ex proprijs rebus nostris (quæ videlicet DEI non sint) nec ad æquitatem injuriæ Deo factæ accedit: vera tamen & propriè dicta satisfactio est: quandoquidem, accedente Dei gratia, per eam divinæ justitiæ verè & plenè satisficeri solet. c. 7. & d.

17 Neque vero pugnat cum plena & gratuita peccatorum nostrorum per Christum paria remissione; sed potius ex ea gignitur: quum hæc non modò reatum culpæ & pœnæ æternæ tollat, sed & gratiam bene operandi, h.e. merendi, & latissimandi nobis præstet: illa vero temporealem tantum reatum, ex condigno quidem, non tamen sine DEI gratia, per ejusmodi bona opera, quæ ut plurimum indebita sunt, expungat. c. 12. et d.

De Indulgencij.

IN hac appendice nihil sane reperitur, quod bonâ conscientiâ probare possimus: nisi quoddam in genere agnoscimus, aliquas esse veras & salutares indulgentias: nempe quas ipse DEVS nobis in Christo largitur, quasq. Verbi ministri nomine Christi promulgant, & credentibus seu pœnitentibus rite applicant: item quas Ecclesia tota solet abstentis vel excommunicatis dare, cum, pœnitentiâ eorum probè cognitâ, ad communionem seu pacem eos recipit, & si quid Ecclesiastica multa imposuit, id humaniter ipsi remittit. Nam huius generis remissiones, sive relaxations pœnarum Canonarum, quæ fides desertoribus, aut alijs graviter lapsis irrogabantur, indulgentias olim appellatas fuisse, satis constat. Unde progressu temporis aliud indulgentiarum genus enatum est, quod ad interiorum forum conscientiae, & indicium Dei pertinere dicitur, & magnum Pontificib. questum attulit: de quo nunc potissimum laboramus. Evangelici igitur bac sequentia Bellarmini axiomata, tāquam absurdæ, & parcim etiam blasphemæ, prore suæ aversavuntur.

Errores Pontificij de hoc capite.

2. Indulgencij Pontificij sunt iusta absolutio à reatu pœnitentiæ.

temporalis, in foro pœnitentiario debitæ, extra sacramentum pœnitentiæ liberaliter data, per applicationem earum satifactionum, qui thesauro Ecclesiæ continentur l.i.c.1. et d.

2 Thesaurus Ecclesiæ constat ex superfluis meritis & passionibus tum Christi, tum Mariae virginis, & aliorum Sanctorum: quæ alijs indigentibus liberaliter applicari jure possunt, vicem munitionis illius, quæ inter omnia Ecclesiæ membra perpetuè vigeret. Ibid. c.2. & d.

3 Quælibet afflictio Christi, siue unica sanguinis Christi gutta pro nobis effusa, non tantum sufficiens; sed & infinita satisfactione est pro peccatis totius mundi: ac proinde reliquæ omnes Christi passiones, ad procurandam nostri ab æterna morte redemptionem, lupefluxæ fuerunt. Ib. c.3.4.

4 Apostoli, martyres, alijsque Sancti plura propter Deum & fecerunt & passi sunt, quam necesse ipsiis fuerit ad peccata sua coram Deo expiandum, aut salutem æternam sibi ipsiis promerendum. Ibid.

5 Licet Indulgentia sit absolutio, & nemo nisi à superiori solvi aut ligari possit: summus tamen Pontifex illam quoque adipisci potest; quatenus vel ipse seipsum indirectè, vel mediare per suum Confessarium absolvit, &c. c.5.6.

6 Indulgentiae tantum liberant à pœnis canonicis, olim ab Ecclesia definitis: & tamen per eas non Ecclesiæ tantum, sed etiam DEO verè satisfit, & quidem in foro pœnitentiiali interno. Ibid. c.7.

7 Rectè & sapienter fit, quod indulgentiae alijs dantur ad tempus, alijs in perpetuum: item alijs particulares, alijs plenariae: quod postremum in primis solenniter fieri solet in Iubilæis, quos Romani Pontifices justis de causis jam olim sapienter instituerunt. c.9.

8 Utiles & quodammodo necessariae sunt indulgentiae, non tantum gravibus peccatoribus, sed & ijs, qui in statu perfectiōnis versantur, adeoque omni hominū generi quum per eas via perfectæ salutis impedimenta tollantur. c.10.

9 Solus Pontifex, ut supremus Ecclesiastici thesauri dispensator, omnis generis indulgentias, & quibus cunq; vult, largiri potest reliqui verò Episcopi dunataxat in sua quisque dioecesi, & in certo tantum genere, & quantitate. c.11.

10 In suscipiente indulgentias duo requiruntur, status gratiae, & præstatio operis alicujus injuncti, etiam levissimi: quo

pri-

præstito statim perficitur illud vulgatum: Indulgentiæ tantum
valent, quantum sonant. c. 12. 13.

11 Pontifex etiā mortuis in purgatorio laboratibus jure suo
indulgentias applicare potest: sed per modum suffragij tātūm
sive solutionis non autē per modū juridicē absolutionis. c. 14.

12 Doctrina hæc de Indulgentijs, nec cum plenaria & gra-
tuita peccatorum remissione, nec cum perfecta Christi satisfa-
ctione, nec cum legitimo clavium Ecclesiasticarum vſu, nec cū
vera fide, aut studio pietatis, &c. vlo modo pugnat: sed omnia
hæc potius illustrat, & passim in Scripturis fundata, & semper
hactenus in Ecclesia Christi tradita est. &c. lib. 2. per totum.

Antidotum,

*Errores de pœnitentia, eiusq; partibus, præsertim de
auriculari confessione, & vera coram DEI iudicio satis-
factione, refutari sunt in Harm. confess. scit. 8. & 9. in
Confess. Zanch. cap. 18. Item à Luthero in articulis, &
de captivis. Babylonica, & passim alibi. Vide & Calvinū
lib. 3. Institut. cap. 3. & 4. Bezan in Confess. cap. 7. Ur-
sinum in explicat. cateches. Chemnitium part. 2. examin.
Bulling. in decadib part. 4. Melant. Martorem, Mus-
culum, Arearium, &c. in locis communib. tit. de pœniten-
tia, &c. Sadeclem de vera peccatorum remissione, & con-
tra Burdeg. & passim alios.*

*De Indulgentijs vide etiam autores modò citatos in ge-
nere, cum speciatim Luther. tom. 1. de Indulgentijs ad
Leon. X. & in diss. contra Eccium, & in defensione arti-
culorum, &c. Calvin. lib. 3. Institut. cap. 5. Bullingerum
in decad. loc. cit. P. Martyr in locis commun. class. 3. cap.
9. & in comment. ad I. Cor. 9. de operibus supererogatio-
nis, &c. in primis autem Chemnit. pare. 4. Exam. ubi pro-
lixè et doctè hunc errorum confutat. Vide etiā inter ipsos
Scholasticos Durandum, qui sic truetur Indulgentias, ut
inserimus fundamenta huius doctrina subveriat.*

V. PARS

V. P A R S.

De 3. reliquis Sacramentis: quæ est V. huius Tomi cōtroversia generalis 3. libris exposita

De extrema Vnctione.

Extra controversiam apud Evangelicos est, agrotos si-
deles à ministris, vel senioribus Ecclesiae visitandos, &
& ex verbo Dei consolandos, atque instruendos esse: quod
& praxis eorum satis confirmat. Similiter in confessio a-
pud ipsos est, Apostolos olim in sanandis corporalib. morbis
unctionem olei adhibuisse, & proinde tamdiu hanc meritorum
apud agrotos usurpatam fuisse, quam diu sanacionum illarum
dona signaverunt. Sed ritum hunc sine effectu suo nunc quo-
que velle retinere, aut diversum illi finem acq. usum affin-
gere, id verò prorsus ineptum & preposterum esse statim
Quare hec subiecta dogmata inter errores merito recente-
sene.

Errores Pontificij de hoc capite.

- 1 **V**nctio hæc, quæ jamjam morituris, potissimum ad remis-
sionem peccatorum, confertur, est verum & perpetuum N. T.
Sacramentum, ab ipso Christo institutum lib. I. c. 2 & d.
- 2 **V**nctio illa ab Apostolis usurpata, cuius Marcus meminit c.
6. non nisi figura quædam suit hujus extremae unctionis, quæ à
Iacobo cap. 5. nobis commendatur c. 3.
- 3 **M**ateria eius est oleum olivæ ab Episcopo benedictum for-
ma verò est in verbis, soleanibus, quæ inter vngendum pro-
nuntiantur. c. 7.
- 4 **E**ffectus ejus est duplex, tum sanatio corporis, si ad salutē
ita expediatur, tum abstergio reliquiarum peccati, quæ post alia
Sacramenta jam antea percepta remanere solent. c. 8.
- 5 **M**inistri ejus legitimi sunt soli consecrati sacerdotes, h. c.
rasi & vncti, non autem quilibet Ecclesiae ministri vel seniores
cap. 9.
- 6 **S**acerdotes hanc unctionem, ex Apostolorum instituto,
non nisi adultis jam confessis & absolutis, deq; vita planè des-
perantibus administrare debent. Ibidem.

¶ Ceremoniæ ejus sunt , ut recitatis priùs litanij alijſque
precibus, vel septem , vel potiùs quinque corporis partes vni-
gantur, quæ videlicet organa vel ledes sunt 5. sensuū, per quos
omnis generis peccata committi solent.c. 10.

De Ordinatione.

IN confesso est apud Evangelicos , in ordinandis Verbi
ministris adhibitam olim fuisse manuum impositionem,
vnacum precibus solennibus; & nunc quoq; visibler adhi-
bers posse, si absit supersticio quædam admodum etiam passim
in Ecclesijs reformatis adhibetur. : Interim etiam sine hoc
ritu ordinationem non minùs sanctam & legitimam fieri
posse statuunt: & præterea varios abusus , qui progressu
temporis in hunc ritum irrepserunt, omnino dannant: Cu-
mousmodi sunt ea quæ sequuntur.

Errores Pontificij de hoc loco.

- 1 Ordo seu ordinatio ministrorum, est & ipsa verum & pro-
priè dictum N.T. sacramentum, ab ipso Christo primò omniū
institutum.l. 2.c. 1.& d.
- 2 Fundamentum ejus est potestas remittendi peccata , quæ
solis ministris N. T. propriè convenit , & propter quam rectè
exercendam gratia justificans ijs in ordinatione ipsa conferri
solet.c. 7.& d.
- 3 Etsi septem sunt diversi ministrorum ordines, et singulise.
orsim vera sacramenta sunt: quia tamē ad vnum finem omnes
referuntur, idcirco vnum tantum reuerat ordinis sacramentū
constituunt.c. 5.& d.
- 4 Materia in hoc sacramento duplex est; tum manuum im-
positio, tum instrumentorum (puta libri, patinæ, baculi pasto-
ralis, &c.) traditio: Forma vero est in verbis solennibus , quæ
inter ordinandum adhibentur.c. 9.
- 5 Effectus item duplex est, tum collatio gratiæ justificantis,
ad potestatem clavium rectè exercendam: tum impressio cha-
racteris, qui potestatem suprà-dictam designat.c. 10.
- 6 Minister ejus legitimus est solus Episcopus, vel ejus vicari-
us, siue suffraganeus; non autem quilibet Ecclesiæ pastor aut
pres-

presbyter. c. 11.

7 Ceremoniae inter alias sunt vncio & rasura: quae cum ex Apostolorum instituto adhibeantur, sine gravi culpa omitti non possunt. c. 12.

De Matrimonio.

Extra controversiam est apud Evangelicos, matrimonium, praesertim fideliū, esse via statum DEO probatum, & quandam velut imaginem arctissima illius coniunctionis, que est inter Christum & Ecclesiam. Agnoscunt etiam polygamiam propriè dictam Christianis est illicitam: & divorce nō nisi in casu adulterij, aut malitiosa desertionis esse permissa. Deniq; fatentur, quosdam esse consanguinitatis, & affinitatis gradus, in quibus coniugia sive divino prohibita sunt: item alia quadam impedimenta esse coniugiorum, vel omnino & simpliciter deridentia, ut loquuntur, vel tantum contrahi prohibentia: qua cum ex verbo DEL, tum ex iure gentium, & civile, facile' quivis observare possit, &c. Hac verò, qua sequuntur, Pontificiorū dogmata, ut plane falsa, & partim omnino Antichristianas, reiçunt.

Errores Pontificij de hoc capite.

1 Matrimonium inter fideles contractum, est sacramentum N.T. propriè dictum: licet omnes ferè Canonistæ, & quidā etiam Scholastici reclamant lib 3 c. 1. & d.

2 Fundamentum ejus est, tum fidelium monogamia, tum absolute conjugij insolubilitas, quae Christi arctissimam coniunctionem cum unica vel sola Ecclesia significat, & velut ad vivū exprimit; & propterea gratiam justificantem necessariō lecū trahit c. 7. et d.

3 Materia hujus sacramenti, sunt non tam personæ contrahentes, quam verba consensum experimentia, quatenus determinantur ab altero conjuge: Forma verò sunt eadem verba, quatenus determinant. c. 6.

4 Etsi polygamia successiva Christianis per se licita est: ramen quia perfectio sacramenti in ea desideratur, à sacerdote benedicenda nō est: licet alijs hæc benedictio (contrà quām alij Dd. sentiunt) non sit de matrimonij essentia. c. 9.

5 Conjugium infidelium, cù n non sit verum sacramentum, solui potest etiam quoad vinculum; idque etiam extra easum adulterij aut desertionis nempe si alter eorum ad fidem conversus, alteri, quantumvis volenti & cupienti, amplius coabitare nolit. c. 12.

6 Conjugium fidelium ratum (sed nondum consummatum) per ingressum in religionem, i.e. vitam monasticam, etiū in invito altero conjuge, prorsus dissoluitur, idque jure divino. d. 13.

7 Coniugium fidelium ratum simul et consummatum solvi quidem potest, sed duntaxat, quoad thorū, & cohabitationem: idque varijs de causis, videlicet ad suscipiendum monachatū ex mutuo consensu, vel ad declinandū heresim alterius conjugis, etiam invitī, &c. c. 14.

8 Idem conjugium consummatum, prorsus insolubile est, quoad vinculum, etiamsi alter conjugum adulterio se polluat, aut alterum malitiosè deserat: & proinde nō licet parti innocentī, quamdiu pars altera viuit, ad novas nuptias aspirare. c. 15. & d.

9 Consensū parentum, aut eōrum, quorum potestati contrahentes subjacent, non est de necessitate conjugij, sed tantum de honestate. c. 19. 20.

10 Inter legitimas causas matrimonium simpliciter prohibentes, & contrarium dissolventes, rectè ponitur votum continentiae, dispositas religionis, cognatio spiritualis, & legalis, & similes aliae. c. 21. & d.

11 Pontifex Romanus in omnibus, & consanguinitatis et affinitatis gradibus, excepto primo, dispensare potest: non obstante lege divina plures gradus prohibente, Levit. 18. &c. lib. 27. et. 28.

12 Conjugia olim usque ad 7. nunc autem usque ad 4. consanguinitatis gradum (juxta juris canonici supputationem) rectè ab Ecclesia prohibentur licet ius divinum pariter & civile aliter hac de re statuat. Ibid. c. 29.

13 Causæ matrimoniales (etiam quod ad gradus cognationis divortia, impedimenta, et similes controversias attinet) ad judicium Ecclesiasticum omnino pertinent, eoque à politico magistris

magistratus tractanda non sunt. c. 32.

Antidotum.

Adversus errores de exir. Unctione vide Harm. Cōf. sect. 19, Conf. Zanch. c. 25. Luth. de cap. Bab. Calv. l. 4. Inst. c. 9. Bezam in Conf. c. 7. Bucer. in cens. ordinat. Angl. Chemnit. part. 2. Exam. Melanch. Martyr. Muscul. Aret. &c. in locis cit. de extrema Unctione, aut de visitatione agrotorum &c.

De Ordinatione ministrorum vide Har. conf. sect. 12. Luth. Calv. Chemnit. locis cit. Melanch. Martyr. Muscul. Aret. &c. in locis cit. de ministris Ecclesie. deg. manuum impositione &c. Vide & Luth. tom. 2. de instruend. Ecclesie ministris ad Senatum Prague. item Bucer. de legit ordinatione reducenda, & de regno Christi lib. 14. & 2.

De Matrimonio, Divortio, Polygamia, &c. vide Har. conf. sect. 18. Erasmus in anno: at ad 1 Cor. 7 &c. Luth. Calv. Chemnit. loc. citas. Melanch. & Aretium in Examen ordinariorum sicut eisdem, vti & Martyr. Muscul. &c. in loc. comm. cit. de Matrimonio, seu coniugio, &c. Vide etiam Zanch. de operib. Dei par. 3. l. 4. c. 1. 2. 3. ubi prolixè hac materia tractatur: item Bez. m de Polygamia. deg. repudius et diuortis; et Brent. de casib. matrimonii. & exprimis Bucserum lib. 2. de regno Christi. c. 15. et seqq. usq; ad 48.

Ex Tomo IV.

PARS I.

De statu hominis ante lapsum: quæ est prima huius Tomi controversia, unico libro contenta.

MULTA traditio hoc lib. Bellarminus, qua si rem ipsam, omissa logomachia, species, facile

D

ab omnib. Evangelicis admittuntur; videlicet quæ passim cōtra Pelagianos, de triplici dominis felicitate in Paradiſo, differit, nempe anima, corporis, et loci ſine habitacui: b.c., quæ cum de originali eius iuſtitia, cum de eiusdem iuſmoritalitate (quæ utraq; ſupernaturalis in ipſo fuit) denuo quæ de veritate terrestris Paradiſi, et arborum memorabilium, quæ ibidem fuſſe dicuntur; rem Cherubinorum ſine angelorum, qui poſte caillis collocaſi fuerunt, &c. aduersus eos diſputat, qui totam historiam illam in allegorias transformant, &c. Interim non defunt alia quedam, eiſi nō adeò magni momenti. errata quæ minime approbare poſſimus v.gr. hac quæ ſequuntur.

Errores Pontific. de hoc capite.

1. Imago DEI, ad quam homo conditus eſſe dicitur, prorsus eſt homini natu raljs, ſive eſſentialis: ſimilitudo autem accidentaria tantum & ſupernaturalis: licet hæc duo in Scripturis idem prorsus eſſe videantur. c. 2.

2. Originalis iuſtitia, quæ nomine ſimilitudinis intelligitur, in primo homine adeò perfecta fuit, vt is non habuerit opus ſpeciali DEI gratia, ad conſtanter benè agendum, aut peccata perpetuū vitandum. c. 3. 4.

3. Iuſtitia hæc adeò non potest dici homini fuſſe naturalis, vt etiam contrarium eius (videlicet rebellio carnis aduersus ſpiritum ab ipſa natura, prout in le purè ſpectatur, dependeat c. 5. 6. 7.

4. Adamus niſi peccasset, vna cum suis omnibus posteris nūquam mo: i potuſſet: nec tamen immortalitas vlo modo ei naturalis fuſſe dici potest: ſed merē accidentaria & ſupernaturalis. c. 8. 9.

5. Locus Paradiſi terrestris vbinam terrarum fuerit, aut etiā nunc ſit, à nemine mortalium ſciri potest & nominatum falſum eſt, in illa parte Syriæ fuſſe, in qua, testibus historicis, Euphrates etiam nunc fluit. cap. 12. 13.

6. Idem Paradiſus verè adhuc ſupererit talis, qualis olim ſuit: quippe in quo Enoch & Elias corporaliter et iam nunc degant: vt tempore Antichristi inde in orbem terrarū prodeant, c. 14.

7. Ardor vitæ vel semel tantum gustata, perfectam immoratalitatem hominibus afferre poterat; atque inde nomen hoc adepta fuit.c. i. & 19.

Antidotum.

De hac materia vide Harm. confess. scđt. 3. Confess. Zanchii c. 5. Commentar. Lutheri, Calvinis, Musculi, &c. in Genes. ad c. 1: & 2 & 3. item Protostiam Iuniorum Calvin. lib. 1. Inst. c 15. Melanth. Martyr. Muscul. Arearium, &c. in locis communib. sic. de Creatione hominis, deg. imagine DEI: uenit Vrsin. vol. 1. tractat. theolog. et in explicat. cateches. In primis verò Zanch. de oceribus, DEI, part. 3. lib. 1. & 2. & 3. totis, ubi prolixè de his rebus differit. Vide et Vadianum in Geograph. et Beroualda in Chronico de Paradiſo, &c.

I. P A R S.

De amissione gratiæ, seu statu peccati & misericordiæ quæ est huius Tomi controversia, 6. lib. exposita.

MVLT Actiam in his libris à Bellarmino disputationantur, qua apud Evangelicos minime controverſia sunt nempe qua lib. 1. generatim de peccatum natura et distinctione: item qua lib. 2. de prima peccati causa sic differuntur, ut DEUM peccati auctorem non esse, ostendas: ur (licet ibidem contraria blasphemia, persūmam calumniam, nostris hominibus imputetur) præterea qua lib. 3. de circumstâtiis quibusdā primi peccati in Paradiſo commissi: deniq; qua lib. 4. 5. 6. pro existentia, & veraratione, itemq; vera poena. peccati originalis adversus Pelagianos, Flacianos, et similes alios ita traduntur, ut facile ad commodum sensum trahi possint. Et si enim non omnes Evangelici è quæ prudenter & accuratè de his questionibus differere solent; omnes tamen (exceptis iis, qui Flaciū sequuntur, quorum pauci aut nulli iā supersunt) in

bis et similibus capitibus consentiunt: peccatum vō à Des-
sed à libero hominis arbitrio, et Diaboli suggestione pende-
re, et tamen etiam DEI providentiam, seu voluntatem
aliquam, non modo persistenter, sed etiam ordinantem
ac dirigenrem, hic inter venire; item peccata minime pa-
ria esse, prout erat opinio Stoicorum, sed multis modis &
gradibus inter se differre; ad bac peccatum originis in om-
nibus naturalibus Adam postoris verè herere, nec tamē
ā substantiam hominis quidquam pertinere: deniq. hoc
peccatum omnino perniciosum esse, ac generalem planè rea-
tum, & calamitatem multiplicem secum trahere, &c.
Interim hac segg. Bellarmini placita, nostri homines in; et
errores et heres merito numerare solent.

Errores Pontificis de Peccato in genere.

1. Distinctio peccati in mortale, & veniale, non ex distincti-
one hominum peccantium, qualisunque tandem ea sit: sed ex
ipla peccatorū natura simpliciter aestimanda est: quippe quo-
rum multa sunt adeò parua & levia, ut per se reatum mortis
eternæ non attrahant lib. I. c. 3. & d.
2. Peccata etiam grauissima, & conscientiam planè vastan-
tia, cum vera fide in Christum, benè consistere possunt: eoque
peccata fideliū venialia dici non possunt. Ibid. c. 7. 8.
3. Venialia peccata non sunt propriè contra legem aut cha-
ritatem Dei, nec perfectè simpliciterque peccata sunt, sed tā-
tum charitatis actum & feruorem non nihil impediunt: & pro-
indenequidem admodum multiplicata, damnare nos possunt
c. II. & d.
4. DEVM peccati auctorem primarium, imò unicum consti-
tuunt, qui peccata ab eo non tantum præsciri, aut o ciōsē per-
mitti: sed certo consilio & decreto dirigi, et ad bonum finem
ordinari, item ad poenam quandoque immitti, &c. qui denique
omnes impiorum actiones efficaciter à DEO gubernari docēs
lib. 2. c. 2. & d.
5. Quoties DEVS in Scriptura dicitur homines indurare,
excēdere,

excusare, in reprobam mentem tradere, infatuare, eorumque operā ad exequendū justissima irā suā judicia abuti, &c. totus inefficax quædam iphius permisio, aut nuda desertio significatur nulla autem vera DEI operatio siue efficax actio, vel interna, hic intervenire docetur. Ibid. c. 11. & d.

6 DEVS certo consilio permisit primos homines à Diabolo tentari. eique tentationi prorsus illos succubituros, & certò tandem peccaturos euidenter p̄sciebat; nempe ut sic potētiam, iustitiam, & bonitatem suam illūstribus patefaceret, &c. Et tamen falsum est, lapsum illorum aliquatenus à D E O deret etum, aut aliquo Dei consilio definitum ac p̄ordinatum fuisse. lib. 3. c. 2. & d. Confert. lib. 2. c. 17.

Errores de Peccato originis.

7 Peccatum originale, quod ex Adamo in omnes homines naturaliter propagatur, est veri nominis, seu propriè dictum peccatum: non tamen est factum, aut dictum, aut concupitum aliquod voluntarium, prout peccatum propriè dictum definiti debet lib. 4. c. 3. & d. Confer supra lib. 1. c. 1. & d.

8 Non modò certum, sed & necessariò tanquam dogma catholicum, credendum est, animas humanas non ori ex trāduce; scd immediatè à Deo ex nihilo creari, & sic corporibus humanis insundi, &c Ibid. c. 11.

9 Virgo Maria absque peccato originali concepta est; nec peccatum vñlum actuale vñquam verè admisit: et tamen opus habuit remissione peccatorum, videlicet non in quæ inciderit, sed in quæ incidisset, nisi à Christi gratia præuenta fuisset c. 15. 16.

10 Concupiscentia praua: quæ præsertim post Baptismum remanet, nec ad peccatum originis quidquam pertinet, nec vñlo modo peccatum aut est, aut propriè appellari potest. lib. 3. c. 5. & d.

11 Peccatum inhabitans, de quo Rom. 7. agitur, non nisi tropicè ab Apostolo peccatum dicitur; quia videlicet fomes & pœna, h. e. causa et effectus est peccati. c. 10.

12 Quoniam peccati originalis præcipua pœna est mors æterna, eaque non nisi per sacramenta tolli potest; sequitur, omnes parvulos non baptizatos pœnam illam necessariò subire: non tamen nisi mitissimum dolorem animi, præter pœnam damnati securi, &c. lib. 6. c. 2. & d.

13 Omnes huius vitæ morbi, dolores, & calamitates, sunt
veræ & propriæ peccati pœnæ: et tamē multæ ex ijs sunt, quæ
necessariò ex principijs naturæ fluunt, &c. Ibid. c. 8. & d.

Antidotum.

Contra superiores errores, tum de peccato in genere,
cum in specie de peccato originis, vide Harm. conf. sect. 3.
& 4, Conf. Zanch c. 6. & 7. et de nat. Deit. 5c. 1. & l. 3.
Miscel. c. 1 & d. item Chemnit. part. 1. exam. de peccato o-
riginis Calv. l. 2. Inst. c. 18. & l. 2. c. 1. & d. Bezam in C. 6.
c. 3. et par. 1. in qual. et resp. Ursinum in explicat. care.
ctet. et vol. 1. tract. theol. item locos communes Melash.
Martyris, Musc. Areij, &c. sit. de peccato, item de pro-
videntia Dei. Vide etiam Zwingl. de peccato originis ad
Urb. R̄heg. et pro illo apologiam Rod. Gualteri, &c. item
Bulling. in decad. part. 3. Sibnium tom. 2. de peccato in
genere eiusq; causa, et de peccato originis: Sadelem con-
tra Burdegal. Vitt. Strigel. contra Flacium, et passim ali-
os. Nominatum verò contra calumniam de peccatis auto-
re Deo, vide loca ab ipso Bellarmino citata ex Zwinglio,
Bucero, Calvino, Martyre, Beza, &c. Et, ut rectius ince-
ligas phrases quasdam illorum duriusculas, confer dispu-
tationem Fran. Junij de peccato Adami, item Franc. Go-
mari concilias doctrina de Providentia, &c.

III. P A R S.

De gratia Dei, & libero hominis arbitrio: quæ est
III. Tomi controversia generalis sive huius ter-
cia prima principalis, item libris exposita.

EXTRA controversiam apud nostros sunt, quæ
Bellarminus hic lib. 1 de natura, & varietate gra-
tiae diuinae generatim differit: item quæ lib. 2. de
sufficiēte auxilio, quod cōmunicer ēnibus, suo loco & tempore
præstari

præstari solet: deg, principali causa, et ratione diuina prædestinationis, contra Pelagianam meritorum nostrorum prævisionem, in mediū afferit: Præterea qualib. 3- de qui, busdam conditionib. et proprietatib. liberi arbitrii philosophico more et ratione differit: deniq; qualib. 4. 5. 6. pro naturali arbitrii libertate, contra Stoicam et Manichaem necessitatem: et vicissim pro efficacia, proq; necessitate gratia diuina (præsertim in operibus salutarib.) aduersus predictos Pelagianos in medium adducit. Sunt tamen alia eiusdem nec pauca, nec minimi momenti axioma, in quib. vel ipse sibi contradicit, vel alioquin non leuiter cum verbo Dei, aut rectaratione pugnant: quia iam ex ordine subiunctur.

Errores de Gratia & Prædestinatione DEI.

1. Gratia DEI, maximè propriè accepta, non modò supernaturalis est atque indebita, sed etiam indignis & peccatoribus tantùm contingit. Et tamen rectè quædam gratia subsequens & conperans dicitur; quæ tantùm conuertis & iustificatis, seu filijs DEI iam re ipsa sanctificatis, contingit. lib. 1. c. 1. & 2.
2. Gratia gratum faciens seu iustificans, non est propriè favor, seu benevolentia & misericordia DEI: sed habitualis diuina qualitas, siue sanctitas quædam nobis inhærens, cuius vi & respectu nos à DEO diligimur. Ibid c. 3. & d.
3. Eadem gratia re ipsa nihil differt à passiuā DEI charitate, videlicet qua nos DEVUM diligimus: non autem est charitas DEI actiua, qua videlicet ipse nos diligit. c. 6. & d.
4. Gratia efficax, quatenus est talis, non pendet ab assensu, & cooperatione nostra; sed à secreta DEI persuasione, & cōmoda attractione: et tamen nihil operatur in nobis sine nobis, h.e. sine cooperatione nostra c. 12. & d.
5. Etsi DEVS gratiam suam ex merito beneplacito liberè & æqualiter hominibus largitur, & iuste etiam sufficiens speciale auxilium omnibus denegare posset: nemo tamen hac gratia destitutus, verè peccare, aut, aut coram DEO peccati reus esse possit. lib. 2. c. 2. & d.

¶ In ordine diuinæ prædestinationis, præscientia prior est decreto; et in illa potius, quam in hoc, ratio atque essentia prædestinationis consistit: nec tamen illa eiusdem ratio aut causa in nobis reperiri potest. Ibid. c. 9. & d.

7 DEVS non tantum ad gratiam, sed etiam ad gloriam æternam, liberaliter & planè gratis electos suos prædestinavit: & tamen neminem elegit ad gloriam, nisi ex prævisione bonorum operum. &c. c. 14. 15.

Errores de Libero hominis arbitrio.

8 Liberum arbitrium non tantum à coactione, sed ab omni etiam alia necessitate planè liberum esse oportet: et tamen ab ultimo iudicio practicæ rationis necessariò determinatur lib. 3. c. 5. & d.

9 Idem liberum arbitrium est potentia simpliciter & absolu-
té activa, nullo autem modo passiva: et tamen non modò à pre-
dicto iudicio pratico, sed etiam à DEI gratia, item varijs ob-
jectis, passionibus & temptationibus, variè mouetur atque affi-
citur. Ibid. c. 10. 11.

10 Idem arbitrium non tantum ad futura, sed etiam ad præ-
sentia liberum est licet hæc omnino necessaria sint, & sub con-
sultationem non magis quam præterita, cadere possint c. 13.

11 Liberum arbitrium non sine contradictione eidem ho-
minib[us] tribui & adimi, nec sine insigni temeritate servum dici
potest, quomodo cumque etiam phrasis explicetur lib. 4. c. 5 & 6

12 Ad omnes actiones naturales ac ciuiles abundé sufficit
generale DEI auxilium, quo creaturæ omnes aguntur ac mo-
ventur: et tamen multæ earum sine speciali gratia, seu volun-
tatis inclinatione præstari non possunt c. 4 & 11.

13 Præscientia DEI, licet omnino infallibilis sit, et decretum
voluntatis æternum atque absolutum præsupponat: tamè nec
per se, nec respectu hujus præsuppositi decreti, cum libero ho-
minis arbitrio supra definito revera pugnat &c. c. 13. & d.

14 Etsi res incomprehensibilis est, quomodo Deus futura cō-
tingentia, h.e. liberas actiones nostras certò prænoscat: &
præterea voluntas nostra adeò libera est, ut positis omnib[us] ad
agendum requisitis, adhuc per naturam indifferens sit: tamen
in hac sola tanquam vera & propria causa, Deus actiones no-
stras, tum bonas tum malas, certò & infallibiliter prævidet. c.
13.

15 Ad cognoscendam veritatem moralem, cum suis omnibus circumstantijs (quænam videlicet à DEO nobis præcepta, & quomodo rite implenda sint) non requiritur aliquid speciale DEI auxilium, sed generalis motio illa supra-dicta plenè sufficit. lib. 5. c. 2 & d.

16 Homines nondū renati solis naturæ viribus, absque speciali DEI auxilio, bonum morale ita perficere possunt, ut in eo nullum omnino eccentricum admittant: modò nulla grauiore retatione vrgentur. Ex quo etiam efficitur, totam DEI legem, absque auxilio gratiæ, quoad substantiam actionis, ab hominibus rectè seruari posse. Ibid c. 9. & d.

17 Nisi hominis arbitrium hoc modo liberum sit in actionib. moralib. cum nec virtuti, nec vitio, nec præmijs, nec pœnis, nec consilijs, nec hortationibus; nec promissis, nec præceptis, &c. locus illius relinquetur. c. 14. & d.

18 Etsi in actionib. spiritualib. (pura, vera fide, salutari conversione, & sincero cultu Dei, &c.) nihil omnino potest hominis arbitrium absque speciali gratia Dei: tamen illud passiuè unquam se habere, malè & temerè asseritur. lib. 6. c. 2. & d. I. c. 9. & d.

19 Quoties synergii vel cooperarij Dei in sacris literis vocamur, aut in operibus pietatis à Deo iuvati dicimur, aut facultas Deo non obtemperandi nobis tribuitur &c. tories facultas arbitrij nostri, quam videlicet ex se & natura sua, non autem ex Dei gratia habeat, in hoc operum genere asseritur. Ibid. c. 10. & d.

20 Si nulla in hoc actionum genere esset propria nostri arbitrij, nondum etiam sanati, facultas nec peccarent, qui hæc opera negligunt, nec qui faciunt, laude & præmio digni essent: frustraque essent præcepta, concilia, exempla, & hortamenta omnia, huc spectantia, &c. c. 12. & d.

21 Licer homo nondum renatus non nisi remotam potentiam ad opera pietatis à natura habeat, et proinde antegratiæ excitantis adventum, nihil omnino in his operibus ex seipso efficere possit: tamen & conversio ad DEVUM semper est in potestate arbitrij nostri, nec ipsa etiam prima, id est, excitans gratia, sine actione ac præparatione nostra nobis datur &c. Ibid. c. 15.

Antidotum.

De hac materia gratia divina et liberi arbitrij nostri, vide Harm. confess. sect. 4. et 5, & 8. Confess. Zanchij

8.3. et 8. et de Nat. Dei lib. 1. c. 2. & 3. et l. 3. Miscell. c. 2
& dubi de Prædestinatione &c. item Lutherum de seruo ar-
bitrio cum notis D. Kimendoncijs. Cherenit. part. 1. exami-
nis. Calvin. lib. 2. Institut. c. 3. & d. & l. 3. c. 21. & d. in An-
gidoce conc. Trident. & contra Pighium de Prædestinatione.
& Isbero arbitrio. Bezam in Conf. c. 3 & 4 & 7 & par. 1.
quest. & respons. Vide etiam locos communes Melanthe.
Martyris, Musculi, Aretii, &c. ut de libero hominis arbi-
trio, de gratia & prædestinatione DEI &c. item Vrsini,
in explicat. catechet. et volum. 1. car. Etat. theol. Sobnsum.
tomo. 2. de libero arbitrio, et prædestinatione Bulling. in de-
cadr. Bucerum in colloquio Ratisbonensi, et in disput. con-
tra Iungum &c. item Fr. Iunium de natura & gratia con-
tra Puccium. Sadele contra Burdegalens. & passim alios.

IV, PARS.

De iustificatione hominis coram DEO, deque Fide
& bonis operibus, que est IV huius Tomi
controversia. s. libris pertractata.

EXTRA controversiam apud nos habentur, que
pro vera necessitate bonorum operum, viraq; libertate
Christianæ, & vera differentia V & N.T. contra Ans-
tinomos, et similes alios à Bellarmino lib. 4. differuntur: itē
que de liberali mercede seu remuneratione pietatis nostra-
remus in hoc, cum in futuro seculo nobis. à DEO promissa,
lib. 5. ipassim traduntur: immo et illa (sicōmode explicetur)
que lib. 1 & 2 & 3. contra soliu fidei, id est, eius qua solita-
ria, et re ipsa à bonis operibus seruata est, iustificationem;
deq; necessitate, veritate, misericordia, et inaequalitate iu-
stitia inherens, in medium adducuntur. Esi enim Euā-
geliis certior quidam (presertim circa initia horum certa-
minum)

minum) quosdam huius loci questiones, maximè que sūt de forma iustificationis, non satis commode explicarunt. & nunc quoq; de iustitia Christi imputatione, dēq; certitudine finali perseverantie, etc. nonnulla inter quosdam controversia viget: omnes tamen in eo consentiunt: iustificari nos coram DEO gratis, absq; meritis nostrorum operum; per salam quidem. sed tamen, vivam et veram fidem in Christum: qua videlicet misericordiam DEI, in Christo nobis peccato condonantem, ita apprehendas, ut simul etiam per charitatem efficax sit, h. e. bona opera, tanquam necessarios fructus, ex se separatis, &c. Vnde reliqua illa, qua de necessitate, veritate, inqualitate, item efficacitate, seu premio, et remunerazione bonorum operum iam diximus, sua sponte consequuntur. Interim icidem Evangelici multa et graua Pontificiorum errata, seu falsa dogmata in hoc argumento quod late admodum patet, iustissime damnant: cuiusmodi sunt hec sequentia:

Erroris Pontificii de Iustificatione &c.

- 1 Fides justificans, neque est fiducia in DEO per Christum collocata; neque vera aliqua rerum diuinorum notitia sed simplex seu merus verbi diuini assensus, non in corde, sed in solo hominis intellectu hærens. lib. 1. c. 4. & d,
- 2 Proprium fidei justificantis (quà talis) obiectum, est totū Dei verbum, siue quælibet DEI revelatio: non autem promissio gratiæ, in Evangelio nobis potissimum patefactæ, Ibid, c. 8 & d.
- 3 Non sola in Christum fide iustificamur coram DEO; sed & alijs virtutibus seu actionibus piis, videlicet quatenus per eas ad iustificationem præparantur. imò iustitiam apud DEVUM ex congruo meremur Ibid. c. 12. & d.
- 4 Vera et justificans fides reipsa separari potest à charitate alijsque virtutibus Christianis; imò cum omnis generis peccatis & flagitijs bene consistere potest. c. 15. & 19.

5 Cùm S.literæ docent, nos justificari fide absque operibus legis; aut justitiam nobis imputari absque operibus &c tum vel ceremonialia duntaxat, non autem moralia vel potius antecedentia tantum opera, h.e. quæ vi naturæ, seu liberi arbitrij, citra DEI gratiam facimus, non autem sequentia, intelligenda sunt c. 16.

6 Cùm fide justificari dicimur, id absolutè de ipsa fidei dignitate & merito, cuius vi ipsa nos ad justitiam præparat, adeòque etiam iustificat; non autem relatiuè de gratia DEI, quam fides in Christo apprehédat, & sibi applicet intelligéndū est c. 17

7 Fides non modò radix & initium justificationis est, sed etiam pars causæ formalis: h.e. iustitiam illam, qua coram DEO nitimur, verè et per se, saltem ex parte, continet ac constituit. c. 18.

8 Gratuita nostri iustificatio, quæ sèpiùs in S.literis prædicatur, non excludit, sed potius requirit merita nostra de congruo: quibus videlicet ad iustitiam impetrandam nos ipsi disponamus. c. 21.

9 Etsi veteres Ecclesiæ Dd. sèpè phrasin illam usurpant, hominem sola fide coram DEO justificari: tamen nunc usus pàda non est, sed hæretica potius censenda, quæ videlicet diverse sensu ab Evangelicis urgetur. c. 25.

10 Formalis iustitia nostra, est sanctitas quædam diuina, nobis habitualiter inhærens sed forma justificationis nostræ est interior animi nostri renouatio, siue infusio iustitiae per modū habitus, seu qualitatis cuiusdam in nobis residentis. lib. 2.c. 2.& d.

11 Iustificatio nostra, quoad causam formalem, non constat sola remissione peccatorum: neque iustitiae Christi, h.e. per Christum nobis partæ imputatione: adeòque imputata iustitia inanis quædam opinio est. Ibid. c. 6.7.

12 Iustificatio nostra, in sacris literis non significat judicialē nostri absolutionem à peccatis, aut reconciliationē cù DEO: sed partim ipsam totalem peccati extinctionem, tanquam priuationem charitatis, & iustitiae infusionem, tanquam habitum. c. 9.& d.

13 Nemo in hac vita de propria iustitia, seu remissione peccatorū suorū certus esse potest, certitudine fidei: sed moralē tantum, seu conjecturalē de ea persuasionē fideles habere possunt, quæ perpetuā dubitationē minime tollit lib. 3.c. 2. & d.

14 Hujus autem rei causa est, quod nemo certus esse potest de vera sua fide ac penitentia, &c. an scilicet vere in Christum credat, verique ad DEVM conversus sit, an denique conditio- nes in iustificatis seu filiis Dei omnino requisitas habentur &c. L- bid. c. 8. & d.

15 Testimonium Spiritus S. & bonae nostrae erga Deum con- scientiae, non nisi infirmam & conjecturalem: adeoque fallace justitiae certitudinem in cordibus nostris gignere potest. c. 9. & d.

16 Non vera in Deum fiducia, sed superba presumptio est, non modo de presente gratia, sed etiam de prædestinatione siue electione, deque perseverantia finali sua certum esse vel- le. c. 12. & d.

17 Vera fides & justitia, non modo non est electorum pro- pria; sed etiam semel vere habita, propria & finaliter amitti & solet & potest. c. 14. & d.

18 Non sunt omnes justi inter se pares, respectu formalis ius- titiae, seu gratuitae justificationis coram DEO, etiam maximè generatim acceptæ: sed alij magis, alij minùs iusti sunt. c. 16.

19 Evangelici reuera negant, bona opera ad salutem esse necessaria, saltē ~~necessitate~~ efficiente: quatenus non modo perfectionem & meritum illorum negant, sed & differentiam V. & N. T. item libertatem Christianam perperam explicant, & c lib. 4 c. 1. & d.

20 Opera justificatorum non modo vere & propriè justa, Deoque grata sunt; sed etiam adeò perfecta, nullisque peccatis inquinata, ut ipsi justi legem DEI perfectè per hæc implere, seu iudicio DEI exactè respondere censendi sint. c. 10 & d.

21 Eadem opera vim habent nos coram DEO justificandi; non quidem prima sed secunda iustificatione: h.e. augmentum gratiae & justitiae inherētis apud Deum promerendi. c. 18. 19.

22 Bona opera justorum non modo augmentum diuinæ gra- tie, sed etiam salutem seu vitam æternam apud Deum prome- rentur, idque propriè loquendo, iuxta rationem vetæ æquali- tatis, & tenorem justitiae diuinæ lib. 5. c. 1. & d.

23 Et licitum & utile nobis est, non modo bona opera fac- re, intuitu mercedis æternæ (videlicet tanquam per illa pro- merendæ) sed et fiduciam salutis aliquatenus in meritis operū nostrorum collocare. c. 7. & d.

24 Opera justorum meritoria sunt vitæ æternæ, non tantū ratione

satione pacis seu promissionis divine, sed etiam respectu sue ipsorum dignitatis, seu propriæ virtutis: quippe quæ per se digna sunt tanto præmio, et exactam cum eo proportionem habent. c. 16, & d.

25 Iustificatio prima, item reparatio post novum lapsum, & denique finalis perseverantia; non quidem sub meritum condigni, sed tamen sub meritum congrui cadunt: h. e. possunt & solent hæc DEI dona, non quidem ex rigore iustitiae, & propria nostrorum operum dignitate acquiri & comparari (vt iustificatio secunda, & salus æterna) sed tamen vera quadam via, seu pretio et merito nostrorum operum ac dispositionum a DEO impetrari. c. 21. 22.

Antidotum.

Contrabos sanè noxios errores vide Har. confess. sect. 5 & 7. et 9. Confess. Lanckii c. 17. & 19. & 20. & 21. Itē lib. 2 & 3. M. scell. passim. Vide etiam Chemnit. part. 1. ex. am. Calv. lib. 2. Inst. c. 10. & 11. & lib. 3. c. 2. It. c. 11. & d. vñq; ad 20. Item in Antidoto Concil. Trident. & contra Interim, & contra Pighius, &c. Bulling. inde ad. Melanch. Martyrem, Musculum, Aretium, &c. in locis communib. sive de fide, bonis operib. iustificatione, libertate Christiana, differentia U. & N. T. &c. Itē vide Lutheri in comment. epist. ad Galatas: & in disputationib. cōtra Antinomos, & de libertate Christiana, tom. 1. Buc. in colloquis Ratisbonensi. & in disput. contra Iungum, &c. Item Bezan in Conf. c. 3. & 7. et in Apologia pro gratiis in iustificatione. Sadelem contra Burdegalens et in meditatione super Psal. 32. Borcham in commentar. ad c. 15. Genes. Sohnium tom 2 ad tit de Iustificatione. Ursinus in explicat. cateches. Olausian de fædere Dei- Piscatorem in disputatione de iustificatione, et passim alios.

V. PARIS,

De bonis operibus in specie. quæ est V. huius Tomi controversia generalis, siue tertia principalis 3 libris comprehensa.

Exo

Extra controversiam est apud nos tres, prectionem ex
vera fide profectam, esse opus DEO per quam gratias,
& habere vim multa & magna DEI beneficia, tunc nobis,
tunc alii appetitandi; eoque sumus operi volis comedatā esse os-
portere. Item, orationem Dominicam pro absoluto omnium
precum compendio & exemplari habendam esse. Preserua
ad tarditatem nostram excitandum utile esse, certas pre-
gandas horas unumquemque sibi constitutas habere. Deni-
que in canitu Ecclesiastico et aliis eiusmodi rebus multa
esse per se adiaphora, & Ecclesiarum libertatis permittenda
&c. Similiter in confesso est, ieiunia non modo primatum, sed
& publicè nonnauquam celebranda esse, quosque vicieliceo
aliqua necessitas, aut iustaratio persuaserit: & horum si
legitimè serventur, usum esse multiplicem, tum ad carnē
subigendum, tum ad vigorēm spiritus in precibus, & san-
ctis meditationibus excitandum. &c. e Positrum & cle-
mōsynas, si de reliis nostris legitimè partis, ad DEI glori-
am, & proximorum solarium, ex vera fide eas largiantur,
opera verae charitatis esse; & suam apud DEUM mer-
cedem seu primum (vii & alia Christianae pietatis opera)
in celo repositum habere, eoque unice commendatas nobis
esse oportere, agnoscimus. Et communionem bonorum, qua-
lem fanatici urgere solent, ipsiqueq; improbamus, &c. Ine-
seratamen non pauci, nec leues Pontificiorum de his opes-
ribus errores, à nostris hominib. merito semper reprehensi
fuerunt, quos Bellarmine his libris passim inculcat; ne-
que qui hic ex ordine sequuntur.

Errores de Oratione.

¶ Inter alios fructus siue effectus prectionis, sunt etiam ver-
cōrū

¶oram DEO satis factio & mei itum: quum illa non tantum va-
leat ad impetrandum omnis generis beneficia, quæ à DEO
petimus, &c. sed etiam ad satisfaciendum, tum pro nostris, tum
pro aliorum delictis; itemque ad promerendū nobis Dei gra-
tiam, et salutem æternam. lib. i. c. 3.

2 Non modò certum, verùm etiam omnino credendum est,
in oratione dominica esse non 6. sed 7. veré distinctas petiti-
ones: item clausulam illam: *Quia nūm est regnum, &c.* esse ir-
reptitiam, nec ad textū Evangelicū pertinere. ib. c. 5. & 6.

3 In quinta petitione, Remitte nobis debita nostra, &c. nec
petimus, nec promittimus omnimodam peccatorum remissio-
nem; sed eam tantum, sine qua peccator aut debitor in sum-
mum exitium necessariò incideret. ibid. c. 6.

4 Ad impetrandum ea, quæ petimus, non semper opus est
charitate via (vt loquuntu) quæ videlicet ad merendum re-
quiritur: imò nec charitate absolute accepta: quin & beati in
cælo degentes, sine illa semper; & injusti seu peccatores, sine
ista quandoque petitiones suas à DEO impetrant. c. 9.

5 Horæ canonice (quarum maiorcs partes sunt hymni no-
turni, laudes matutinæ, prima, tertia, sexta, nona, vesperæ &
completorium) vtiliter & sapienter ab Ecclesiæ præbulib. & qui-
dem exemplo Sanctorum V. & N.T. institutæ sunt. c. 10. & d.

6 Eadem horæ canonice licet ad publicum Domini cultum
institutæ sint, tamen rectè lingua peregrina, à solis clericis &
monachis recitantur: quib. etiā propterea rectè meritū quod-
dam tribuitur, &c. c. 12. & d.

7 Tiruli illi, qui virginī Mariæ tribuuntur in Antiphona, Sal-
ue Regina, &c. omnes veri, sancti & legitimi sunt: ubi videlicet
vocatur regina cœli, mater misericordiæ, vita, dulcedo, & spes
nostra, &c. c. 15.

8 Cantus Ecclesiasticus (vt nunc in Ecclesia Romana visita-
tus est) videlicet Latinus ille Gregorianus, ac præsebitim variis
figuratis, &c. vna cum organis, tubis, & alijs instrumentis mu-
siciis, rectè & vtiliter in Ecclesia Christi exercetur, nec vilo mo-
do mutari debet. c. 16. 17.

Errores de jejunio.

1 Ad verum ecclesiasticum jejuniū (quod videlicet spiritu-
ali, morali & naturali jejunio opponitur) abundè sufficit

si à prandio tantum absineatur, et cena circa metidicem sumatur, additâ etiam quadam cœnulâ, sub collatione seu ipsam noctem. lib. 2. c. 2.

2 Delectus ciborum ad prædictum jejunium ritè servandum omnino necessarius est; & nominatim abstinentia à carnibus ovis, & lacticinijs: non quod illi cibi per se immundi sint; sed quod magis quam alij corpus nutriant, seu carnem saginent, &c. c. 4. et 5.

3 Jejunia in N. etiam T. non modò divinius, in genere saltē præcepta sunt; sed etiam ad certos dies, et certos jejunādi modos per Ecclesiam: ecclē alligantur: quæ lex ecclæ generatim omnes fideles in conscientia obligat. c. 6. et d.

4 Ecclesia Romana, in observando ciborum delectu, nihil commune habet cum Tatianis, Montanistis Encratitis, & alijs veterib[us] hereticis: licet id Tertullianus, et alij Patres non obscurè docere videantur. c. 9.

5 Fructus sive effectus immediatus jejunij est, nō modò carnem subigere seu mortificare, & vim spiritus ad precandum et cœlestia meditandum excitare, &c. sed et pro peccatis tum nostris tum alienis satisfacere, DEVUM placare, & p[re]mium cœlestis promereri, idque ex operे non operato, sed operantis. c. 11. et d.

6 Jejunium quadragesimæ ab Apostolis institutum, & universæ Ecclesiæ perpetuò observandum, ab ijsdem traditum est: non obstante maxima ejus varietate, quæ apud veteres fuit, & contrario quorundam veterum Patrum et Historicorum testimonio. c. 14. 15.

7 Ratio hujus jejunij inter alias est, tum ut jejunium Christi imitemur, nosque ad meditandum ejus mortem, & resurrectionem præparemus: tum ut decimas totius anni, adeoque totius vitæ nostræ per hanc abstinentiam Deo consecremus. c. 16.

8 Eadem lege Apostolica, et similiter iam de causa, sancitum est jejunium feriæ quartæ, & sextæ: licet prius illud jam servetur feria septima, qua olim jejunare non licebat. c. 17. 18.

9 Sic triduanum jejunium quatuor temporum, quibus olim solennes ministrorum ordinationes fiebant, ab Apostolis haud dubie, & quidem exemplo Ecclesiæ V. T. institutum est: eoque similiter, ut alia illa, præcisè à nobis est observandum. c. 19.

10 Denique jejunia Aduentus, Rogationum, Vigiliarum, &

Stationum, licet ab Apostolis instituta non sint: tamen quis
& ipsa singulare mysterium suum habent, recte ab Ecclesia,
& quidem cum opinione cultus, & meriti, observantur. cap. 20.
& d.

Errores de Eleemosyna.

1. Eleemosynæ etiam sine charitate factæ, tamen veræ misericordiæ opera sunt, & vim habent disponendi nos ad justificationem; adeoque peccatum, etiam quod ad culpam attinet, suo modo delendi. lib. 3. c. 1. & 3.
2. Eleemosynæ propriè dictæ legitimè distribuuntur in corporales, & totidem spirituales. ita ut etiam consolatio, duœ trina, consilium, patientia, & id genus opera, veræ eleemosynæ recte dicantur. c. 2.
3. Eleemosynæ, quæ sunt ex fide & charitate, sunt opera salutis æternæ meritoria, & vere satisfactoria coram DEO; & præterea alios similes electus complures habent. c. 4.
4. Præceptum de dandis eleemosynis, eis ad Decalogum propriè non pertinet (quippe in quo opera justitiae tantum, non etiam charitatis, præscribuntur) tamen ad quartum (alias quintum) decalogi præceptum optimè referri potest, in quo de parentibus honorandis agitur. c. 6.
5. Divites præcisè divina lege obligātur, ad superfluas opes suas pauperibus erogandum, quæ videlicet tam naturæ, quam perlonæ, seu statui & conditioni illorum superfluxæ sunt: necessarias vero erogare nec tenentur, nec sine vitio possunt, nisi statum mutare velint. c. 7. 8.
6. Eleemosynæ etiam ex rebus male partis legitimè fieri possunt: cùm videlicet aut lucrum turpe est (quale est leonū, meretricum, &c.) aut possessio respectu veriusque partis injusta, dantis videlicet simul et accipientis: non autem si injustitia sit partis alterius tantum, puta acquirendis, &c. c. 9.

Antidotum.

De his erroribus (præsertim circa statas preces, sive horas canonicas, et sciamnium, sine delectum ciborum) vide Harm. conf. sect. 15. & 16. Conf. Zanchii. 25. Chenu. part. 4. xxviii. Calv. lib. 3. Inst. c. 20. Item lib. 4. c. 12. Beram

in Conf. c. 5. & 7. Melanch. Martyrem, Musculum, Averium, &c. in locis communib. sit. de preicatione, canis, ieiunio, elemosyna. &c. Bulling. in decad par. 3. deniq. Lutherum, Calvum. Bucor. et alios interpres in cap. V. I. Matth &c. Nam contra doctrinam de meritis & satisfactionibus nostris, iam supra tomo. 3. ad controvers. de posse intent. item hoc tomo ad proxime praecedentem controvers. de iustificat. & bonis operibus, &c. non pauca loca agunt Evangeli eos commonestravimus.

EPILOGVS.

HA CTEN V Sigitur Bellarmini vestigia sequunti, Indicem errorum Ecclesiæ Romanæ consecimus, & simulantidotū apud nostros homines ostēdimus. Collationē quisquis prudenter instituet, facile deprehendet, nihil dictum esse à Bellarmino, quod non ab alijs eiusdem Ecclesiæ patronis dictum sit prius, & satis etiam à nostris refutatum. Res enim eadem est, sed novus accessit ab illo apparatus. Attamen hic ipse novus apparatus, h.e. stilos orationis, & forma totius operis, itē Authoris/praelertim iam Cardinalis facti) apud suos celebritas, opus ipsum nobis diligēter cognoscendum esse suadēt: quippe in quo medul. Iam Papismi, h. e. omnia Rōmanæ Ecclesiæ dogmata, & quasi nuptias Nōrōas, ad vñā omnes sati perspicue explicatas habemus.

Cæterū ne quis miretur, quasdam appendices à Bellarmino in postrema editione adie-

E 2

Etas nusquam hic à nobis attractas esse, sciendū
 est, nihil revera in ijs contineri, quod non in a-
 lijs eiusdem argumenti libris, quantum quidē
 ad ipsa dogmata attinet, satis superque expli-
 catum sit: ideoque illas studio brevitas iure à
 nobis præteritas fuisse. Etenim in refutatione
 libri Anonymi Italicè cōscripti (cuius titulus
 erat, Aviso piacevole alla bella Italia, &c.) que
 ad calcem priui tomī adiicitur, nihil sanè oc-
 currit, quod non multò pleniū & uberius in
 libris de Pontifice Romano & Antichristo trā-
 etetur: nisi quod testimonia quædam Petrar-
 chæ, Pocacii, Dantis Aligerii, Mantuani, Ber-
 nhardi, & aliorum de hoc argumento excuti-
 untur. Similiter in refutatione Synodi Parisiē-
 sis, habitæ contra Synodus Nicenam secun-
 dam, de cultu imaginum, quæ tomo secundo
 ad libros de Ecclesia triumphante adiecta est,
 nihil ferè dogmaticum, aut quod alicujus mo-
 menti sit, traditur, præterquām quod historia
 rei gestæ breviter examinatur. Sic denique in
 iudicio siue censura de libro Concordiæ (que
 ultima est appendix in fine quarti tomī) si quæ
 sunt doctrinalia (ut certè quædam sunt mini-
 mè contennenda) ea iam antè tomo i. in libris
 de persona & officio Christi, & passim alibi, su-
 is quæque locis, abunde tractata reperiuntur.
 Ut nihil opus fuerit, in hoc tam exquo Indice
 eadem subinde iuculcare.

Quin-

Quinimò prædictum breuitatis studium ef-
fecit, ut non modò præfationes Bellarmini in-
tactas reliquerimus, ob causam modò dictam;
sed etiam in historicis argumentis, vbi de reb.
gestis, aut de Patrum in hac vel illa materia sē-
tentiis agitur, itē in exceptionibus seu respon-
sionibus Bellarmini ad argumenta nostrorum
indicandis, sæpe integrum aliquem illius librū,
aut plures etiam libros, in vnam thesin contra-
xerimus: sicut in coutroversia de Romano Pō-
tifice thesi vltima, & de indulgentiis thesi vlti-
ma, & de Eucharist. thesi V. & alibi passim vi-
dere est. Similiter in aliis thesibus, quæ propri-
è didascalicæ vele elenchticæ sunt, multa Ponti-
ficiorum dogmata eodem tamen spectantia,
sæpè velut involuta latent. v .gr. thesi VII.
de Romano Pontifice, quæ descriptionē mag-
ni Antichristi complectitur, totidem latēt ad-
versæ partis assertiones, quot partibus illa de-
scriptio constare deprehēditur. Sic in thesibus
de natura & notis Ecclesiæ, & passim alibi, cō-
plura sæpè Bellarminic平tā velut in angustū
locum contrasimus, vt multa paucis comple-
cti possemus. Hæc igitur à prudente lectore
suis quæque locis velut evolvenda, & singula
seorsim consideranda sunt: vt tanto maior vti-
litas ex huīs Enchiridij lectione percipi pos-
sit.

FINIS.